ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃԱՐԱՅԻՆ ՀԱՇՎԵԿՇԻՌԸ 2011 ԹՎԱԿԱՆԻՆ[4]

Վիճակագրության վարչություն

Անուշ Դավթյան, Ալեքսանդր Պետրոսյան, Արմեն Գագիկյան

Վճարային հաշվեկշիռն ու միջազգային ներդրումային դիրքը տվյալ երկրի և արտաքին աշխարհի միջև իրականացված տնտեսական բոլոր գործառնությունների վիճակագրական արտացոլումն են: Եթե վճարային հաշվեկշիռն արտացոլում է ժամանակի որոշակի միավորի ընթացքում՝ սովորաբար 1 տարում իրականացված գործառնությունները, ապա միջազգային ներդրումային դիրքն արտացոլում է նախկինում իրականացված բոլոր տնտեսական գործառնությունների արդյունքում արտաքին աշխարհի նկատմամբ ձևավորված երկրի ֆինանսական ակտիվներն ու պարտավորությունները ժամանակի որոշակի պահի դրությամբ:

Հայաստանի վճարային հաշվեկշիռը կազմվում է 1993 թվականից, իսկ միջազգային ներդրումային դիրքը՝ 1998 թվականից: Մինչև 2011 թվականը այդ աշխատանքները իրականացնում էր ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունը, իսկ սկսած 2011 թվականից՝ Հայաստանի արտաքին հաշիվների վիճակագրությունը կազմում է ՀՀ կենտրոնական բանկը: Վճարային հաշվեկշռի և միջազգային ներդրումային դիրքի վիճակագրությունը կազմվում է միջազգային չափանիշներին համապատասխան և համահունչ է միջազգային չափորոշիչներին[5], թեև շարունակական բարելավման կարիք ունի:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

2011 թվականի ընթացքում հիմնականում պահպանել են ՀՀ վճարային հաշվեկշռի՝ նախորդ տարիների զարգացումները: Մասնավորապես՝ արտահանման աճի տեմպը գերազանցել է ներմուծման աճի տեմպին, միևնույն ժամանակ, արձանագրվել է թե՛ գործոնային եկամուտների և թե՛ ընթացիկ տրանսֆերտների աճ՝ համապատասխանաբար 64.9%-ով և 28.4%-ով: Հարկ է նշել, որ ընթացիկ տրանսֆերտների աճը պայմանավորված է թե՛ պետական և թե՛ մասնավոր տրանսֆերտների աճով՝ համապատասխանաբար 74.3 և 85.6 մլն դոլարով: Ի տարբերություն նախորդ տարվա, որոշակի բարելավվել է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը, և ՀՆԱ-ում կազմել է 10.9%՝ նախորդ տարվա 14.8%-ի փոխարեն, իսկ բացարձակ առումով՝ ընթացիկ հաշվի պակասուրդը նվազել է 265 մլն դոլարով: Այսպիսով, մոտ 2.2%-ով նվազել է «Ապրանքներ»

** Հեղինակների տեսակետները կարող են չհամընկնել ՀՀ կենտրոնական բանկի պաշտոնական դիրքորոշմանը:*

4 Նյութը յուրաքանչյուր տարի հրապարակվում է «ՀՀ կենտրոնական բանկի բանբեր» եռամսյա պարբերականում (սկսած 2000 թվականից, հիմնականում՝ 2-րդ եռամսյակի թողարկման մեջ):

5 Վճարային հաշվեկշռի և միջազգային ներդրումային դիրքի ձեռնարկ (5-րդ հրատարակություն, 1993թ.), Վճարային հաշվեկշռի կազմման ուղեցույց (1995թ.):

հոդվածի բացասական հաշվեկշիռը (ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման աճը կազմել է 13.9%, այն դեպքում, երբ արտահանումն աճել է 24.3%-ով), իսկ աշխատուժից եկամուտների ու տրանսֆերտների զուտ ներհոսքի աճը կազմել է 33.1% (նախորդ տարի՝ 2% նվազում):

Աղյուսակ 1. ՀՀ վճարային հաշվեկշիռը 2010 - 2011 թթ. (մլն ԱՄՆ դոլար, վերլուծական ներկայացում)

Ցուցանիշներ	2010					2011				
	I եռ.	II եռ.	III եռ.	IV եռ.	2010	I եռ.	II եռ.	III եռ.	IV եռ.	2011
Ընթացիկ հաշիվ	**-417**	**-368**	**-270**	**-319**	**-1373**	**-409**	**-335**	**-176**	**-189**	**-1108**
Ընթացիկ հաշիվ (առանց վերաներդրված եկամտի)	**-357**	**-313**	**-195**	**-250**	**-1115**	**-330**	**-285**	**-108**	**-148**	**-871**
Ապրանքներ	-471	-475	-509	-577	-2033	-463	-500	-523	-592	-2078
Արտահանում	224	295	304	352	1175	307	401	439	432	1580
Ներմուծում	-695	-771	-812	-930	-3208	-771	-901	-962	-1024	-3658
Ծառայություններ	-56	-60	-67	-59	-242	-66	-79	-77	-91	-312
Արտահանում	122	176	248	215	762	148	187	270	222	827
Ներմուծում	-179	-236	-315	-274	-1004	-214	-266	-346	-313	-1139
Եկամուտներ	6	58	148	127	339	-9	100	226	241	559
Եկամուտ աշխատուժից	81	159	252	279	771	100	224	338	391	1052
Եկամուտ ներդրումներից	-75	-101	-104	-152	-432	-108	-124	-112	-149	- 494
այդ թվում՝ վերաներդրված եկամուտ	-60	-55	-75	-69	-258	-79	-50	-68	-40	-237
Ընթացիկ տրանսֆերտներ	105	110	157	190	563	129	145	197	253	723
Պետական	15	16	29	25	86	18	24	58	60	160
Մասնավոր	89	94	128	165	477	110	121	139	193	563
Կապիտալի և ֆինանսական հաշիվ (առանց ԿԲ միջազգային պահուստների փոփոխության և ԱՄՀ վարկի օգտագործման)	**276**	**264**	**229**	**312**	**1082**	**305**	**280**	**368**	**223**	**1175**
Կապիտալի հաշիվ	20	24	30	34	108	26	24	24	21	96
Ֆինանսական հաշիվ	256	240	200	278	974	278	256	343	202	1079
Ուղղակի ներդրումներ	125	108	165	163	562	156	120	133	38	447
Պորտֆելային ներդրումներ	6	3	1	0	11	-10	-4	1	3	-10
Այլ ներդրումներ	125	128	33	115	401	133	140	209	161	642
Ակտիվներ	41	-1	-156	-129	-246	-34	-28	-107	80	-88
Դրամավարկային կարգավորման մարմիններ	0	1	-2	1	0	0	2	-2	-1	-1
Պետական հատված	-1	0	0	0	-2	-1	0	0	0	-1
Բանկեր	-36	10	-32	54	-5	-32	-12	-13	31	-26
Այլ հատվածներ	79	-11	-122	-185	-239	-1	-18	-92	50	-60
Պարտավորություններ	84	129	189	245	647	167	167	316	81	730
Դրամավարկային կարգավորման մարմիններ	-1	0	5	0	4	0	0	1	26	26
Պետական հատված[6]	63	47	42	43	194	22	33	69	28	153
Բանկեր	-10	28	134	105	257	111	131	234	27	502
Այլ հատվածներ	32	55	9	96	191	33	4	12	0	49
Հաշվեկշիռ	**-141**	**-104**	**-40**	**-7**	**-291**	**-104**	**-55**	**191**	**35**	**67**
ԿԲ միջազգային պահուստների փոփոխություն	**52**	**76**	**15**	**-31**	**111**	**77**	**56**	**-218**	**-48**	**-133**
ԱՄՀ վարկի օգտագործում	**74**	**15**	**29**	**44**	**162**	**1**	**-10**	**59**	**46**	**95**
Սխալներ և բացթողումներ	**15**	**13**	**-3**	**-7**	**18**	**27**	**9**	**-32**	**-33**	**29**

[6] Պետական հատվածի պարտավորությունների գումարից նվազեցվել են պետական հատվածի կողմից ստացված ԱՄՀ վարկի գումարները և ավելացվել են ԱՄՀ վարկի օգտագործմանը:

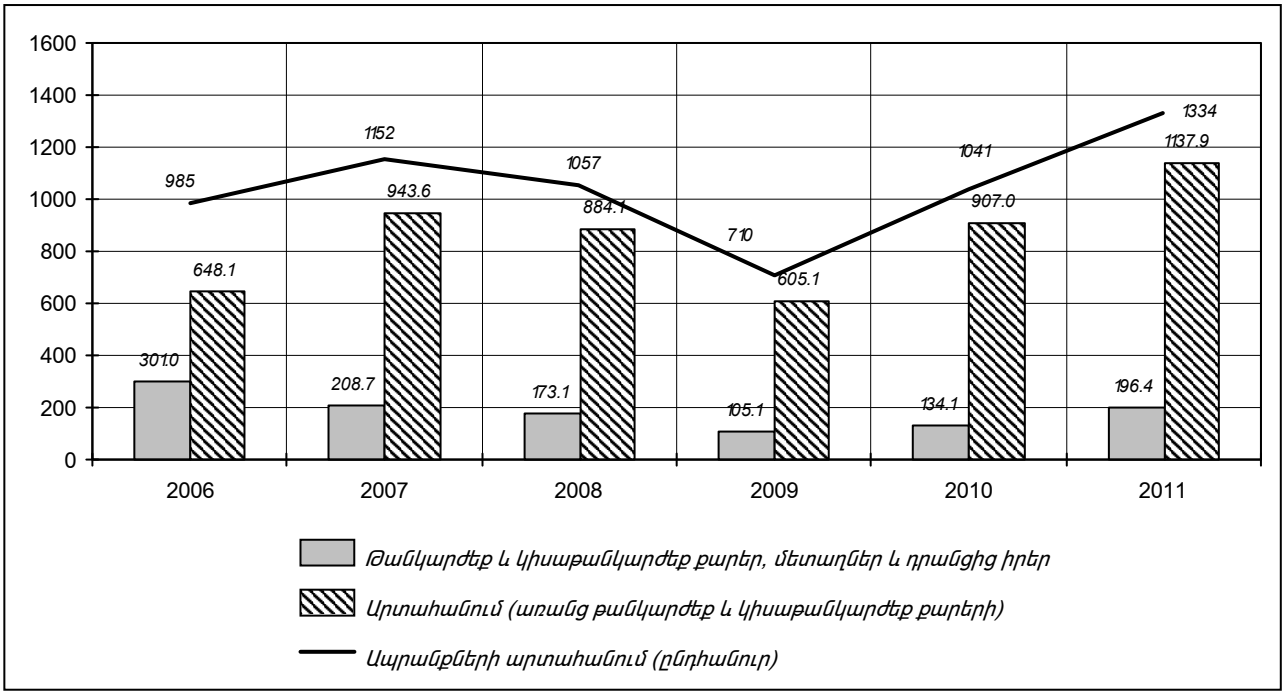
Կապիտալի հաշվում նախորդ տարվա համեմատ աճել են պետական տրանսֆերտները՝ 26.2 մլն դոլարով և կազմել են 63.5 մլն դոլար՝ պայմանավորված «Լինսի» և «Հազարամյակի մարտահրավերներ» հիմնադրամների շրջանակներում միջոցների ներհոսքի ավելացմամբ: Միևնույն ժամանակ, նախորդ տարվա համեմատ 37.9 մլն դոլարով նվազել են մասնավոր կապիտալ տրանսֆերտները: Նշված հոդվածների փոփոխության արդյունքում կապիտալի հաշիվը նվազել է 11.7 մլն դոլարով: Ֆինանսական հաշվում 2011 թվականի ընթացքում գրանցվել է օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների 447.0 մլն դոլարի զուտ ներհոսք, որը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 20.4%-ով: Նշենք նաև, որ 2011 թվականի ընթացքում ավելացել են արտերկրներում կատարված ուղղակի ներդրումները՝ նախորդ տարվա 8.3 մլն դոլարի փոխարեն՝ 2011 թվականին կազմելով 78 մլն դոլար: Բանկային համակարգում տարվա ընթացքում աճել են ոչ ռեզիդենտներին տրամադրված և ոչ ռեզիդենտներից ներգրավված վարկերը՝ համապատասխանաբար 17.7 մլն դոլարով և 291.5 մլն դոլարով: Տարվա ընթացքում մասնավոր հատվածի կողմից կանխիկ արտարժույթի զուտ կուտակված ծավալները կազմել են շուրջ 40.6 մլն դոլար: 2011 թվականին ավելացել են ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին պահուստները՝ շուրջ 132.9 մլն դոլարով:

ԸՆԹԱՑԻԿ ՀԱՇԻՎ

Ապրանքների արտահանում

Ապրանքների արտահանումը (կրեդիտ) 2011 թվականին կազմել է 1580.0 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 34.4%-ով: Առանց «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի՝ արտահանումն աճել է 32.9%-ով՝ նախորդ տարվա 61.8%-ի փոխարեն:

Գծապատկեր 1. Ապրանքների արտահանումը 2006 - 2011 թթ.[7]

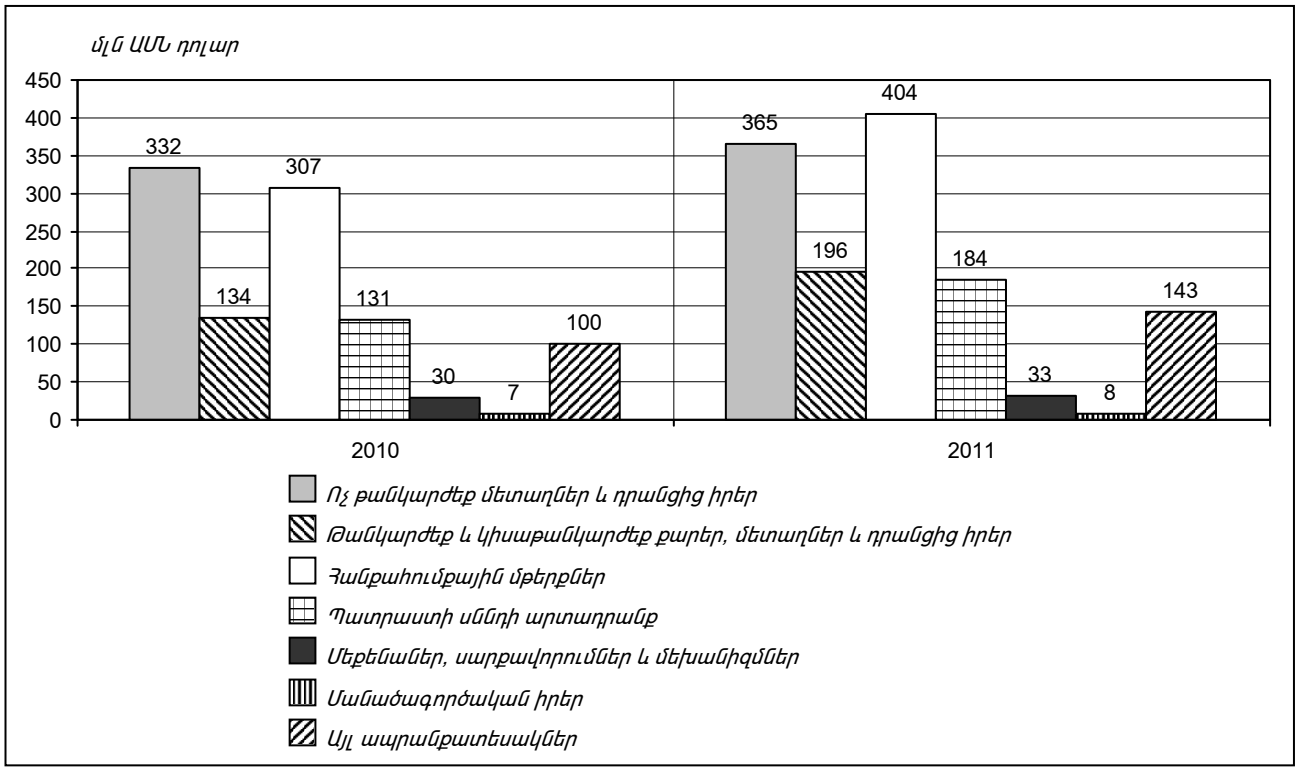

Ընդ որում՝ 2011 թվականին «Հանքահումքային մթերքներ» ապրանքախմբի արտահանման ծավալները նախորդ տարվա համեմատ ավելացել են 97.4 մլն դոլարով կամ 31.7%-ով, «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբինը՝ 32.3 մլն դոլարով կամ 9.7%-ով, «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբինը՝ 62.4 մլն դոլարով կամ 46.5%-ով, «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբինը՝ 52.8 մլն դոլարով կամ 40.3%-ով:

Ի տարբերություն վերոնշյալ ապրանքախմբերի՝ արձանագրվել են նաև արտահանման ծավալների նվազումներ. հիմնականում նվազել է «Պլաստմասսա և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի արտահանումը (6.8 մլն դոլարով կամ 43.9%-ով):

[7] *Ապրանքների արտահանումը գրաֆիկում ներկայացված է ըստ ապրանքների արտաքին առևտրի վիճակագրության:*

Գծապատկեր 2. Արտահանման կառուցվածքն ըստ ապրանքախմբերի

2002 թվականից արձանագրվել է մետաղական արտադրանքի և հանքանյութերի արտահանման ծավալների աճ, իսկ վերջին տարիներին դրանք կազմել են արտահանման ընդհանուր ծավալի կեսից ավելին (2011 թ.՝ ավելի քան 52%): 2011 թվականին մետաղները հիմնականում արտահանվել են Նիդեռլանդներ (արտահանվում է երկաթամիահալվածք և պղինձ), Բուլղարիա (արտահանվում է պղնձի հանքաքար), Գերմանիա (արտահանվում է պղինձ, երկաթամիահալվածք և մոլիբդեն), ԱՄՆ (արտահանվում է ալյումինի փայլաթիթեղ), Չինաստան (արտահանվում է պղնձի և մոլիբդենի հանքաքար) և Կանադա (արտահանվում է ոսկի):

Աղյուսակ 2. Հիմնական արտահանվող մետաղների տեսակները

Մետաղը	2009		2010		2011	
	Արժեք (մլն դոլար)	Տես. կշիռ արտահանման մեջ (%)	Արժեք (մլն դոլար)	Տես. կշիռ արտահանման մեջ (%)	Արժեք (մլն դոլար)	Տես. կշիռ արտահանման մեջ (%)
Պղինձ	164.0	23.1	310.3	29.8	380.7	28.5
որից՝ հանքաքար	*98.8*	*13.9*	*210.6*	*20.2*	*260.6*	*19.5*
Մոլիբդեն	20.6	2.9	19.3	1.9	26.4	2.0
որից՝ հանքաքար	*11.1*	*1.6*	*3.8*	*0.4*	*11.1*	*0.8*
Երկաթամիահալվածք	86.5	12.2	119.6	11.5	121.3	9.1
Ալյումին	60.3	8.5	83.3	8.0	91.2	6.8
Ոսկի	32.8	4.6	28.6	2.7	79.5	6.0
Ընդամենը արտահանում	**710.2**	**100.0**	**1041.1**	**100.0**	**1334.3**	**100.0**

2011 թվականին, 2010 թվականի համեմատ, ապրանքների արտահանումն ավելացել է 28.2%-ով (ըստ ապրանքների արտաքին առևտրի վիճակագրության), ընդ որում՝ ի հաշիվ գների աճի[5] 12.7%-ով, իսկ ֆիզիկական ծավալների աճի՝ 15.5%-ով, ինչը հիմնականում պայմանավորված է համաշխարհային տնտեսությունում թանկարժեք քարերի, մետաղական և հանքահումքային արտադրանքների գների բարձրացմամբ: Արձանագրվել է գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի գների և ֆիզիկական ծավալների աճ (տե՛ս աղյուսակ 3):

Աղյուսակ 3. Արտահանման փոփոխությունը ի հաշիվ գնի և ծավալի (%) [8]

Ապրանքախումբ	2010			2011		
	Աճ (+), Նվազում (-)	Այդ թվում՝ փոփոխություններ կապված		Աճ (+), Նվազում (-)	Այդ թվում՝ փոփոխություններ կապված	
		ֆիզիկական ծավալների հետ	գների հետ		ֆիզիկական ծավալների հետ	գների հետ
Ընդամենը	**46.6**	**25.7**	**20.9**	**28.2**	**15.5**	**12.7**
Մանածագործական իրեր, կաշի և կոշկեղեն [9]	-40.6	-35.7	-4.9	27.3	14.0	13.3
Թանկարժեք քարեր և մետաղներ	27.6	27.1	0.5	46.5	3.5	43.0
Հանքահումքային մթերքներ և քիմիական արտադրության ապրանքներ [10]	97.7	66.0	31.7	26.9	8.0	18.9
Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատ. իրեր	43.8	12.8	31.0	9.7	7.3	2.4
Գյուղատնտեսական մթերքներ [11]	26.5	20.1	6.4	39.1	38.3	0.8
Մեքենաներ, սարքեր և տրանսպորտային միջոցներ[12]	1.1	13.1	-12.0	84.8	76.3	8.5
Այլ ապրանքներ [13]	-3.9	10.6	-14.5	-5.1	-3.5	-1.6

Հարկ է նշել, որ «Հանքահումքային մթերքներ և քիմիական արտադրության ապրանքներ» ապրանքախմբի արտահանման աճը հիմնականում պայմանավորված է պղնձի հանքաքարի և խտանյութի արտահանման աճով: «Մեքենաներ, սարքեր և տրանսպորտային միջոցներ» ապրանքախմբի արտահանման՝ նախորդ տարվա նկատմամբ աճը պայմանավորվել է այս ապրանքախմբում ներառված «Այլ թռչող ապարատներ», «Ռադիոսարքի և հեռուստացույցի բաղադրիչ մասեր», «Ներքին այրման շարժիչ՝ կայծային բռնկումով» ապրանքախմբերի՝ 2010 թ. արտահանման համեմատ կտրուկ աճով:

Ինչպես նախորդ տարիներին, արտահանման ապրանքային բևեռացման ցուցանիշը[14] շարունակել է մնալ բարձր: Այսպես. 4 հիմնական ապրանքախմբերը՝ «Պատրաստի սննդի արտադրանք», «Հանքահումքային մթերք», «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից իրեր», «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր», կազմել են 2011 թ. ամբողջ արտահանման ավելի քան 86%-ը: Ընդ որում՝ արտահանվող ապրանքների ապրանքային բևեռացման ցուցանիշը 2011 թվականին որոշակիորեն նվազել է՝ կազմելով 45.8%, ինչը, թերևս, պայմանավորված է արտահանման մեջ «Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի տեսակարար կշռի նվազմամբ (2010 թ. կազմել է 31.9%, 2011 թ.՝ 27.3%):

Աղյուսակ 4. Արտահանման ապրանքային բևեռացումը (%)

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ապրանքային բևեռացում	45.5	43.7	43.7	44.0	47.3	45.8

ԱՊՀ անդամ երկրներ արտահանվող ապրանքների ծավալներն ավելացել են 69.3 մլն դոլարով: Զգալիորեն ավելացել է ապրանքների արտահանումը Ռուսաստանի Դաշնություն՝ 61.8 մլն դոլարով (հիմ-

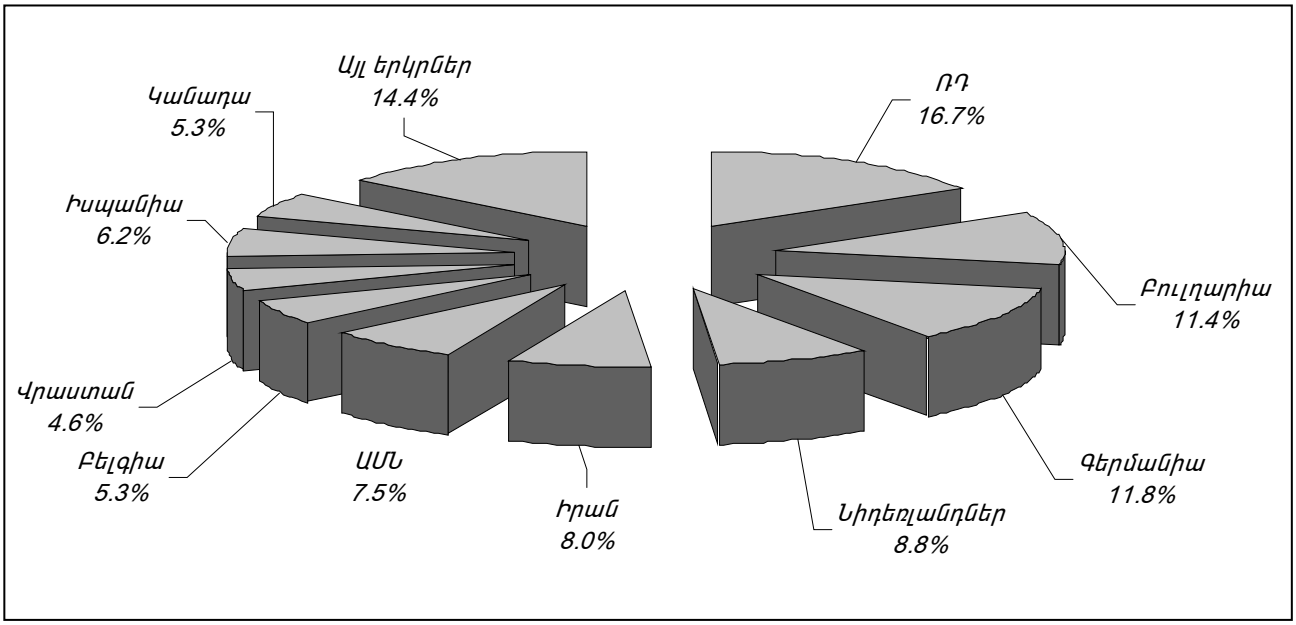
[8] *Գների հաշվարկն իրականացվել է ՀՀ ԿԲ վիճակագրության վարչության կողմից:*
[9] *Ներառում է «Մանածագործական իրեր», «Կոշկեղեն, հովանոցներ, գլխարկներ», «Կաշվե հումք, մորթի, կաշի և դրանցից պատրաստված իրեր» ապրանքախմբերը:*
[10] *Ներառում է «Հանքահումքային մթերքներ», «Քիմիական արտադրության ապրանքներ», «Պլաստմասսա, կաուչուկ, ռետին և դրանցից պատրաստված իրեր», «Իրեր քարից, գիպսից, ցեմենտից» ապրանքախմբերը:*
[11] *Ներառում է «Կենդանի կենդանիներ և կենդանական ծագման արտադրանք», «Բուսական ծագման արտադրանք», «Կենդանական և բուսական ծագման յուղեր և ճարպեր», «Պատրաստի սննդի արտադրանք» ապրանքախմբերը:*
[12] *Ներառում է «Մեքենաներ և սարքավորումներ», «Տրանսպորտային միջոցներ», «Սարքեր և ապարատներ» ապրանքախմբերը:*
[13] *Ներառում է «Փայտ և փայտյա իրեր», «Թուղթ և թղթյա իրեր», «Կահույք և խաղալիքներ», «Արվեստի ստեղծագործություններ» ապրանքախմբերը:*
[14] *Հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևի օգնությամբ.*

$$K = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^{n} x_i^2}}{X} * 100, \text{ որտեղ՝}$$

K-ն բևեռացման գործակիցն է, x_i-ը՝ i ապրանքի արտահանման (ներմուծման) ծավալը, X–ը՝ Հայաստանի ամբողջ արտահանման (ներմուծման) ծավալը: Մեկ ապրանքի արտահանման (ներմուծման) դեպքում ցուցանիշը հավասար կլինի 100%-ի. որքան ապրանքախմբերի թվաքանակը մեծ է, այնքան բևեռացման ցուցանիշը փոքր է:

նականում արտահանվում են ոգելից խմիչք, ադամանդ, մեքենաներ ու սարքավորումներ, ոսկերչական իրեր և մրգեր) և Բելառուս՝ 1.4 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է ոգելից խմիչք): Այլ երկրներ արտահանման ծավալներն ավելացել են 224.0 մլն դոլարով, որից 106.3 մլն դոլարով՝ արտահանումը Եվրոմիության երկրներ: Զգալիորեն աճել է ապրանքների արտահանումը դեպի Իսպանիա՝ 67.3 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է պղնձի հանքաքար), Կանադա՝ 40.9 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է անմշակ ոսկի), Իրան՝ 21.4 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է էլեկտրաէներգիա), Նիդեռլանդներ՝ 18.6 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է երկաթամիահալվածք և պղինձ), Գերմանիա՝ 25.4 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է պղինձ, երկաթամիահալվածք և մոլիբդեն), ԱՄՆ՝ 18.0 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է ալյումինե փայլաթիթեղ): Միևնույն ժամանակ, նվազել են արտահանման ծավալները Չինաստան՝ 14.6 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է մոլիբդենի և պղնձի հանքաքար), Բուլղարիա՝ 4.3 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում է պղնձի հանքաքար) և Թուրքմենստան 4.2 մլն դոլարով (հիմնականում արտահանվում են ոսկերչական իրեր):

Գծապատկեր 3. Արտահանման կառուցվածքն ըստ հիմնական երկրների (2011 թ.)

2011 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, 1.1%-ով նվազել է արտահանման աշխարհագրական բևեռացման ցուցանիշը[15] և կազմել է 29.6%՝ նախորդ տարվա 30.7%-ի փոխարեն:

Աղյուսակ 5. Արտահանման աշխարհագրական բևեռացումը ըստ ապրանքի ծագման երկրի (%)

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Աշխարհագրական բևեռացում	30.1	30.7	32.7	29.6	30.7	29.6

Ապրանքների ներմուծում

2011 թվականին ապրանքների ներմուծումը (դեբետ) կազմել է 3657.7 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ ավելանալով 14.0%-ով: Տարվա ընթացքում աճ է գրանցվել գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի գծով: Մասնավորապես՝ 155.5 մլն դոլարով կամ 23.4%-ով ավելացել են «Հանքահումքային մթերքներ», 73.1

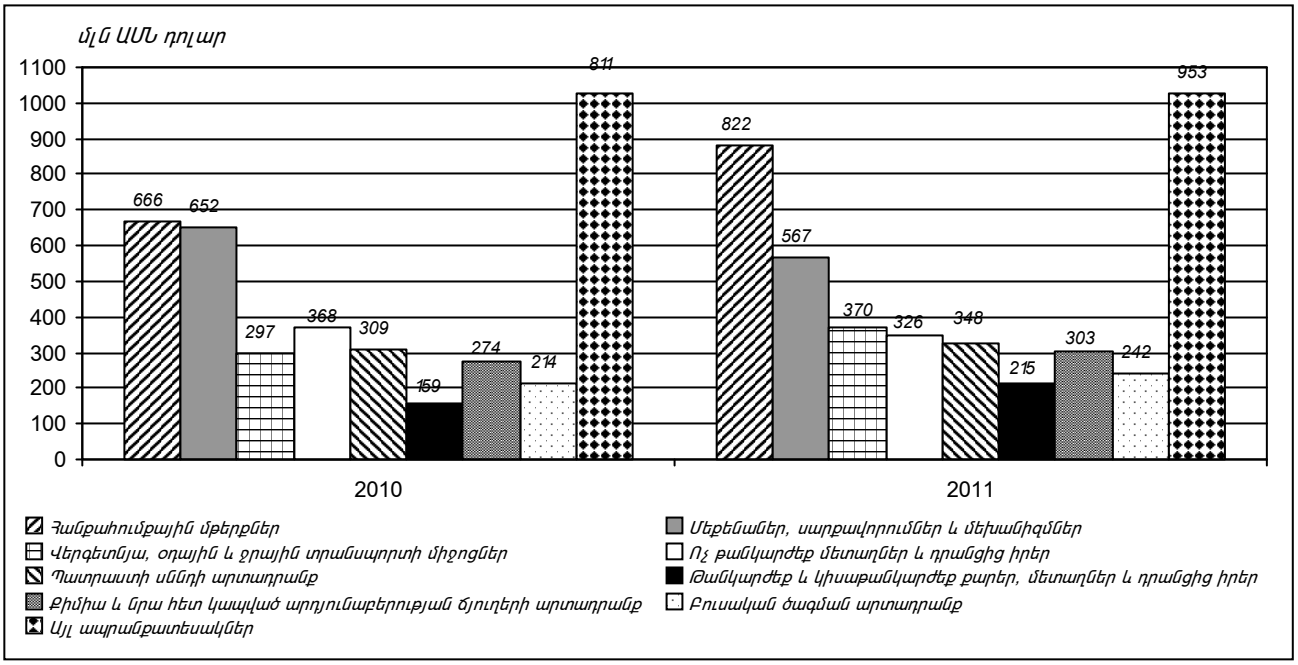
[15] *Հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևի օգնությամբ.*

$$K=\frac{\sqrt{\sum_{i=1}^{n} x_i^2}}{X} * 100$$ *որտեղ՝*

K-ն բևեռացման գործակիցն է,
X_i-ը՝ արտահանման (ներմուծման) ծավալն է i երկիր,
X –ը՝ Հայաստանի ամբողջ արտահանման (ներմուծման) ծավալը:

մլն դոլարով կամ 24.6%-ով՝ «Վերգետնյա, օդային և ջրային տրանսպորտի միջոցներ», 56.0 մլն դոլարով կամ 35.3%-ով՝ «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, մետաղներ և դրանցից իրեր», 39.1 մլն դոլարով կամ 12.7%-ով՝ «Պատրաստի սննդի արտադրանք», 37.8 մլն դոլարով կամ 30.8%-ով՝ «Մանածագործական իրեր», 24.6 մլն դոլարով կամ 16.7%-ով՝ «Պլաստմասսա և դրանից իրեր» ապրանքախմբերի ներմուծման ծավալները:

Գծապատկեր 4. Ներմուծման կառուցվածքն ըստ ապրանքախմբերի

2011 թվականին, 2010 թվականի համեմատ, ներմուծումն ավելացել է 10.6%-ով (ըստ առևտրի վիճակագրության), ընդ որում՝ ֆիզիկական ծավալների ավելացման հաշվին՝ 5.8%, իսկ գների փոփոխության հաշվին՝ 4.8%: Արձանագրվել է գրեթե բոլոր ապրանքախմբերի գների և ֆիզիկական ծավալների աճ (տե՛ս աղյուսակ 6):

Աղյուսակ 6. Ներմուծման փոփոխությունն ի հաշիվ գնի և ծավալի (%) [16]

Ապրանքախումբ	2010			2011		
	Աճ (+), Նվազում (-)	Այդ թվում՝ փոփոխություններ՝ կապված		Աճ (+), Նվազում (-)	Այդ թվում՝ փոփոխություններ՝ կապված	
		ֆիզիկական ծավալների հետ	գների հետ		ֆիզիկական ծավալների հետ	գների հետ
Ընդամենը	**12.9**	**13.6**	**-0.7**	**10.6**	**5.8**	**4.8**
Մանածագործական իրեր, կաշի և կոշկեղեն [7]	34.2	45.0	-10.8	25.8	30.9	-5.1
Թանկարժեք քարեր և մետաղներ	48.0	51.5	-3.5	35.3	8.9	26.4
Հանքահումքային մթերքներ և քիմիական արտադրության ապրանքներ [8]	17.3	10.7	6.6	18.3	6.9	11.4
Ոչ թանկարժեք մետաղներ և դրանցից պատ. իրեր	-2.0	-2.8	0.8	-11.4	-2.4	-9.0
Գյուղատնտեսական մթերքներ [9]	10.1	12.3	-2.2	16.0	8.1	7.9
Մեքենաներ, սարքեր և տրանսպորտային միջոցներ [10]	10.1	17.1	-7.0	-2.2	2.3	-4.5
Այլ ապրանքներ [11]	8.0	15.8	-7.8	21.2	20.7	0.5

[16] *Ներմուծման գները ՀՀ ԿԲ-ն հաշվարկել է ըստ «ապրանքի ծագման երկրի» հատկանիշի կազմված տվյալների:*

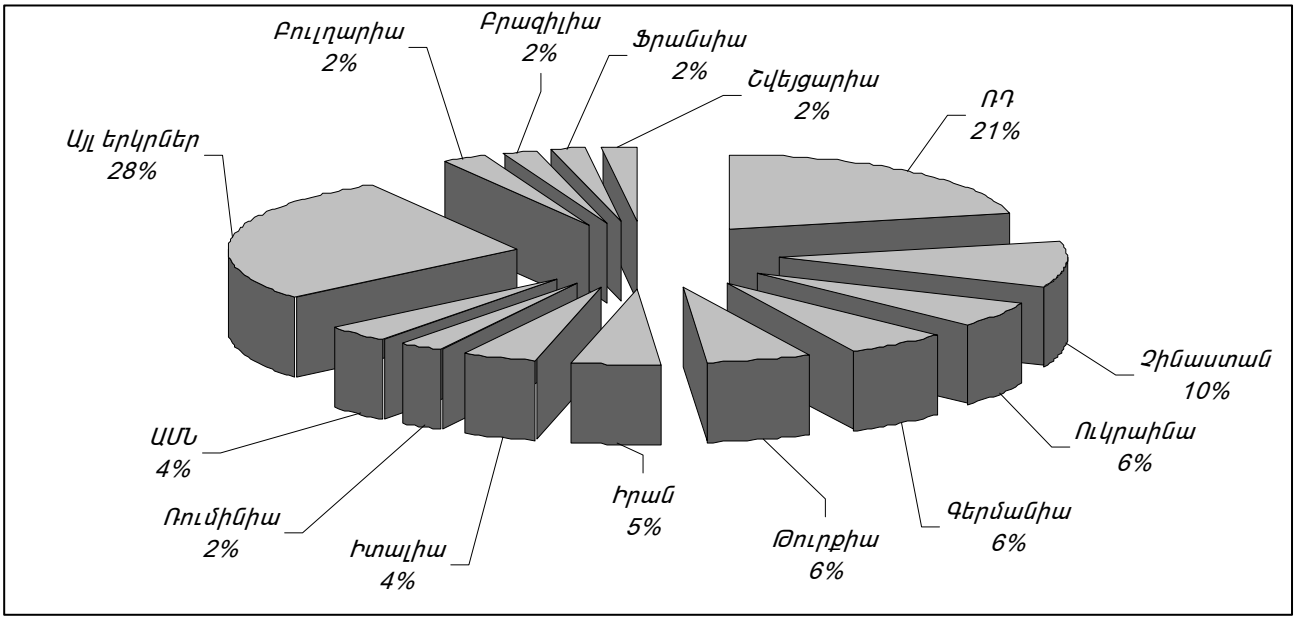
Զգալի աճ է արձանագրվել «Թանկարժեք քարեր և մետաղներ» ապրանքախմբի մասով, ընդ որում՝ 35.3% աճի 26.4%-ը պայմանավորվել է գների, իսկ 8.9%-ը՝ ֆիզիկական ծավալների աճով: Սա բացատրվում է նրանով, որ այս ապրանքախմբում մեծ կշիռ ունեցող ադամանդե քարերի և անմշակ ոսկու ներմուծման ծավալները և գները զգալիորեն աճել են: «Հանքահումքային մթերքներ և քիմիական արտադրության ապրանքներ» ապրանքախմբի ներմուծման աճը պայմանավորվել է գլխավորապես «Բնական և հեղուկ գազ», «Նավթ և նավթամթերք» ապրանքախմբերի ներմուծման ծավալների և գների աճով:

Ի տարբերություն արտահանման, ներմուծվող ապրանքախմբերի ցրվածությունն ավելի մեծ է: Այդ է վկայում նաև արտահանման նկատմամբ ներմուծման համեմատաբար ցածր բևեռացման ցուցանիշը, ինչը նախորդ տարվա համեմատությամբ գրեթե չի փոխվել և կազմել է 31.1%: Բևեռացման ցածր ցուցանիշը հետևանք է այն բանի, որ տարիների ընթացքում ավելանում է Հայաստան ապրանքներ ներմուծող գործընկեր երկրների թիվը՝ նվազեցնելով երկրի կախվածությունն այս կամ այն երկրի անբարենպաստ տնտեսական միջավայրի հնարավոր ազդեցություններից:

Աղյուսակ 7. Ներմուծման ապրանքային բևեռացումը (%) [12]

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ապրանքային բևեռացում	31.3	31.0	30.5	32.0	31.7	31.1

Գծապատկեր 5. Ներմուծման կառուցվածքն ըստ ապրանքի ծագման հիմնական երկրների (2011 թ.)

Ըստ «Ներմուծվող ապրանքների ծագման երկրի» հատկանիշի՝ ԱՊՀ անդամ երկրներից ներմուծումն ավելացել է 66.7 մլն դոլարով: Հիմնականում ներմուծումն ավելացել է Ռուսաստանի Դաշնությունից՝ 55.6 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են բնական և հեղուկ գազ, չմշակված ալյումին, ցորեն, նավթ ու նավթամթերք), Ուկրաինայից՝ 2.5 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են երկաթյա ձողեր, ցորեն, արևածաղկի ձեթ, սպիրտային խմիչք), Ղազախստանից՝ 13.4 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են երկաթյա հարթ գլանվածքներ և ցորեն): ԱՊՀ մնացած երկրներից ներմուծվող ապրանքների ծավալները նվազել են: Եվրոմիության անդամ երկրներից ներմուծումն ավելացել է. Իտալիայից՝ 47.5 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են ջեռուցման կաթսաներ, բեռնատար ու մարդատար ավտոմեքենաներ, գործվածքեղեն, կահույք), Գերմանիայից՝ 34.4 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են դեղամիջոցներ, բեռնատար ու մարդատար ավտոմեքենաներ, հեռախոսային ու հեռագրային ապարատներ, մոդեմներ), Բուլղարիայից՝ 19.3 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում է նավթ և նավթամթերք), Իսպանիայից՝ 15.6 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են բանջարեղենային պահածոներ, կերամիկական արտադրանք, դեղորայք): Ավելացել է նաև ներմուծումը ԱՄՆ-ից՝ 36.6 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են ընտանի թռչնի միս, մսամթերք, ավտոուղեհարթիչ, միաշերեփ բեռնիչ, տոփանիչ, բեռնատար ու մարդատար ավտոմեքենաներ), Իրանից՝ 16.9 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են բնական և հեղուկ գազ, նավթավերամշակումից ստացված մնացուկ, նավթ ու նավթամթերք) և Թուրքիայից՝ 29.9 մլն դոլարով (հիմնականում

ներմուծվում են մանածագործական իրեր, քիմիական արտադրության ապրանքներ և փայտյա իրեր): Միևնույն ժամանակ, նվազել է ներմուծումը Շվեդիայից՝ 17.8 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են հեռախոսային և հեռագրային ապարատներ, օծանելիք և հիգիենայի պարագաներ), Կորեայի Հանրապետությունից՝ 15.2 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում են մարդատար ավտոմեքենաներ, հեռախոսային և հեռագրային ապարատներ, մոդեմներ), Ռումինիայից՝ 10.2 մլն դոլարով (հիմնականում ներմուծվում է նավթ և նավթամթերք)[17]:

2011 թվականին, ըստ «ապրանքի ծագման երկրի» հատկանիշի, ներմուծման աշխարհագրական բևեռացման ցուցանիշը նախորդ տարվա համեմատ մի փոքր նվազել է և կազմել 27.6%, միևնույն ժամանակ համապատասխան ցուցանիշը, հաշվարկված առևտուր անող երկրի հատկանիշի տվյալների հիման վրա, մնացել է անփոփոխ և կազմել է 24.8%:

Աղյուսակ 8. Ներմուծման աշխարհագրական բևեռացումն ըստ «ապրանքի ծագման երկրի» հատկանիշի (%) [13]

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Աշխարհագրական բևեռացում	23.6	27.9	26.3	29.1	28.5	27.6

Աղյուսակ 9. Ներմուծման աշխարհագրական բևեռացումն ըստ առևտուր անող երկրի հատկանիշի (%) [13]

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Աշխարհագրական բևեռացում	24.9	25.1	24.7	24.4	24.8	24.8

Հայաստանում ներմուծման միջին հակվածության ցուցանիշը՝ ներմուծում/ՀՆԱ հարաբերակցությունը, 2011 թվականին աճել է՝ պայմանավորված դոլարային արտահայտությամբ ընթացիկ գներով համախառն ներքին արդյունքի աճի տեմպերի նկատմամբ ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման առաջանցիկ աճի տեմպերով: Ընդ որում՝ դոլարային արտահայտությամբ ընթացիկ գներով համախառն ներքին արդյունքի աճը կազմել է 9.5%, իսկ դրամային արտահայտությամբ ընթացիկ գներով համախառն ներքին արդյունքի անվանական աճը՝ 4.7%:

Աղյուսակ 10. Ներմուծման միջին հակվածության ցուցանիշը (%)

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ներմուծման միջին հակվածություն	39.7	39.0	40.7	42.6	45.5	47.3

Աղյուսակ 11. Արտահանման ու ներմուծման կառուցվածքն ըստ ապրանքախմբերի օգտագործման ուղղությունների [18]

Ապրանքախումբ	Ծավալ, մլն դոլար				Տեսակարար կշիռ,%			
	Արտահանում		Ներմուծում		Արտահանում		Ներմուծում	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Սպառողական ապրանքներ	38.6	50	540.4	580.7	3.8	3.8	14.9	14.6
Մթերք և խմիչքներ	147.9	206.4	548.3	646.8	14.5	15.7	15.1	16.3
Արդյունաբերական պաշարներ	725.7	884.2	1060.8	1176.8	71.0	67.4	29.3	29.6
Վառելիք և վառելանյութ	71	106.8	638.2	793.8	6.9	8.1	17.6	20.0
Կապիտալ ապրանքներ	35.7	34.4	609.2	519.4	3.5	2.6	16.8	13.1
Տրանսպորտային սարքավորումներ, սարքեր և դրանց մասեր	2.7	29.7	226.8	256	0.3	2.3	6.3	6.4
Այլ ապրանքներ	0	0	0.3	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0
Ընդամենը	**1021.7**	**1311.4**	**3624.0**	**3973.9**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**

[17] Նշված երկրներից ապրանքների ներմուծումը հաշվարկված է ըստ « ծագման երկրի» հատկանիշի կազմված տվյալների:

[18] Ինչպես արտահանման, այնպես էլ ներմուծման ցուցանիշներում քաղաքացիների կողմից իրականացված առևտուրն ընդգրկված չէ: Քաղաքացիների կողմից կատարված առևտրում հատկապես մեծ տեսակարար կշիռ ունի մարդատար ավտոմեքենաների ներմուծումը:

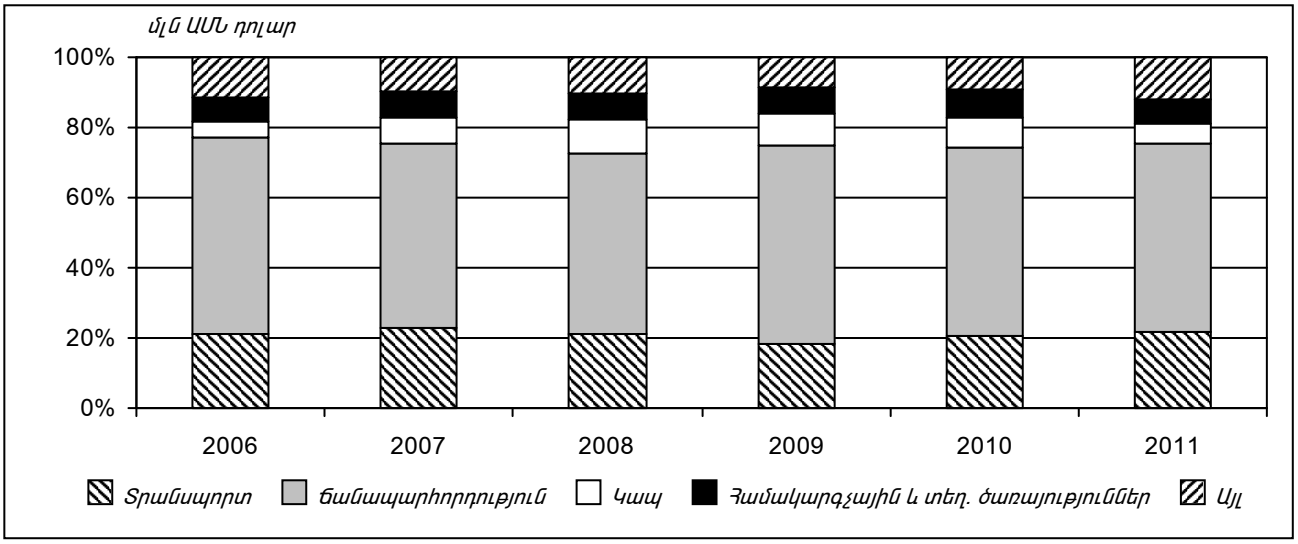
Ապրանքների հաշվեկշիռ

Արտաքին ապրանքաշրջանառությունը 2011 թվականին կազմել է մոտ 5237.7 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 19.5%-ով: Ապրանքների հաշվեկշռի պակասուրդը կազմել է 2077.6 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 2.2%-ով, իսկ առանց «Թանկարժեք և կիսաթանկարժեք քարեր, թանկարժեք մետաղներ և դրանցից իրեր» ապրանքախմբի՝ ապրանքաշրջանառությունը կազմել է 4385.4 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 12.7%-ով, ապրանքների հաշվեկշռի պակասուրդը՝ 2168.9 մլն դոլար:

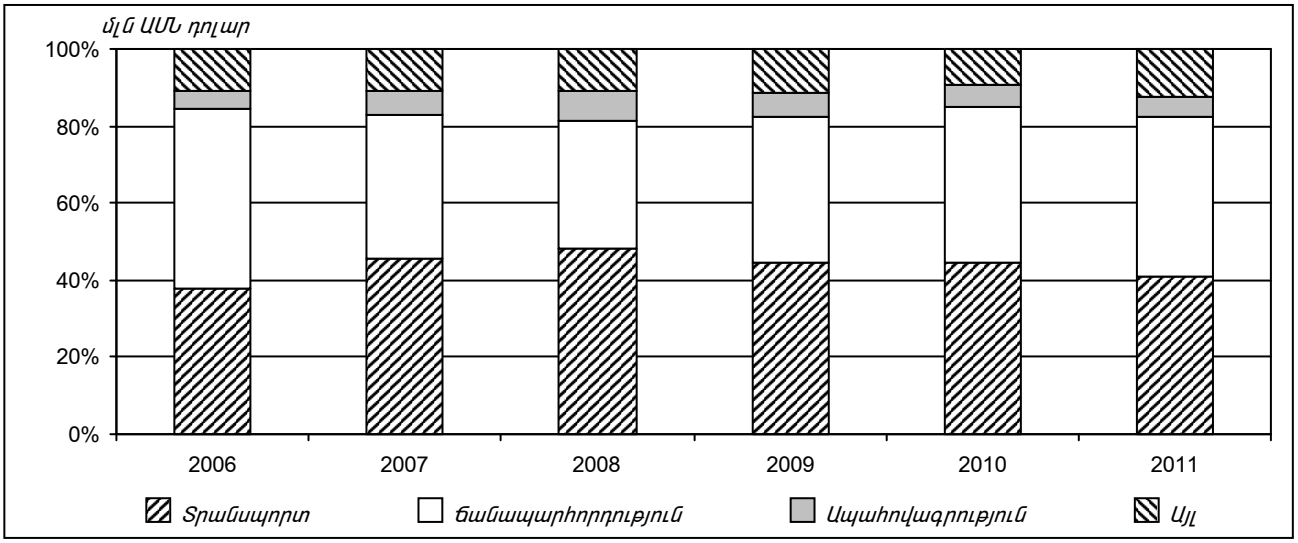
Ծառայությունների հաշվեկշիռ

2011 թ. ընթացքում «Ծառայություններ» հոդվածի պակասուրդը ավելացել է 28.9%-ով՝ կազմելով 312.1 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 242.2 մլն դոլար): «Ծառայություններ» հոդվածի բացասական հաշվեկշռի նվազումը հիմնականում պայմանավորված է համակարգչային ու տեղեկատվական ծառայությունների և կապի ծառայությունների դրական հաշվեկշիռների՝ համապատասխանաբար 7.1 մլն և 12.5 մլն դոլար նվազումով, ինչպես նաև «Ճանապարհորդություն» հոդվածի բացասական մնացորդի աճով: Թերևս, վերջինս գլխավորապես պայմանավորված է Հայաստանի սեզոնային աշխատողների և զբոսաշրջիկների կողմից արտերկրներում ստացված ծառայությունների ծավալի աճով:

Գծապատկեր 6. Արտահանվող ծառայությունների տեսակարար կշիռները 2006 - 2011 թթ., %

Գծապատկեր 7. Ներմուծվող ծառայությունների տեսակարար կշիռները 2006 - 2011 թթ., %

2011 թվականին Հայաստանում շուրջ 5%-ով աճել է տնտեսության բացվածության ցուցանիշը[19] և կազմել է 71.1%: Ցուցանիշի նման աճը հիմնականում պայմանավորված է դոլարային արտահայտությամբ ՀՆԱ-ի համեմատ ապրանքների ու ծառայությունների արտաքին շրջանառության առաջանցիկ աճի տեմպերով, առավելապես՝ արտահանման միջին հակվածության ցուցանիշի առաջանցիկ աճով:

Աղյուսակ 12. Տնտեսության բացվածության ցուցանիշը (%)

Տարեթիվ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Բացվածության ցուցանիշ	**63.4**	**58.3**	**55.8**	**58.1**	**66.4**	**71.1**
արտահանման միջին հակվածություն	23.7	19.3	15.1	15.5	20.9	23.7
ներմուծման միջին հակվածություն	39.7	39.0	40.7	42.6	45.5	47.3

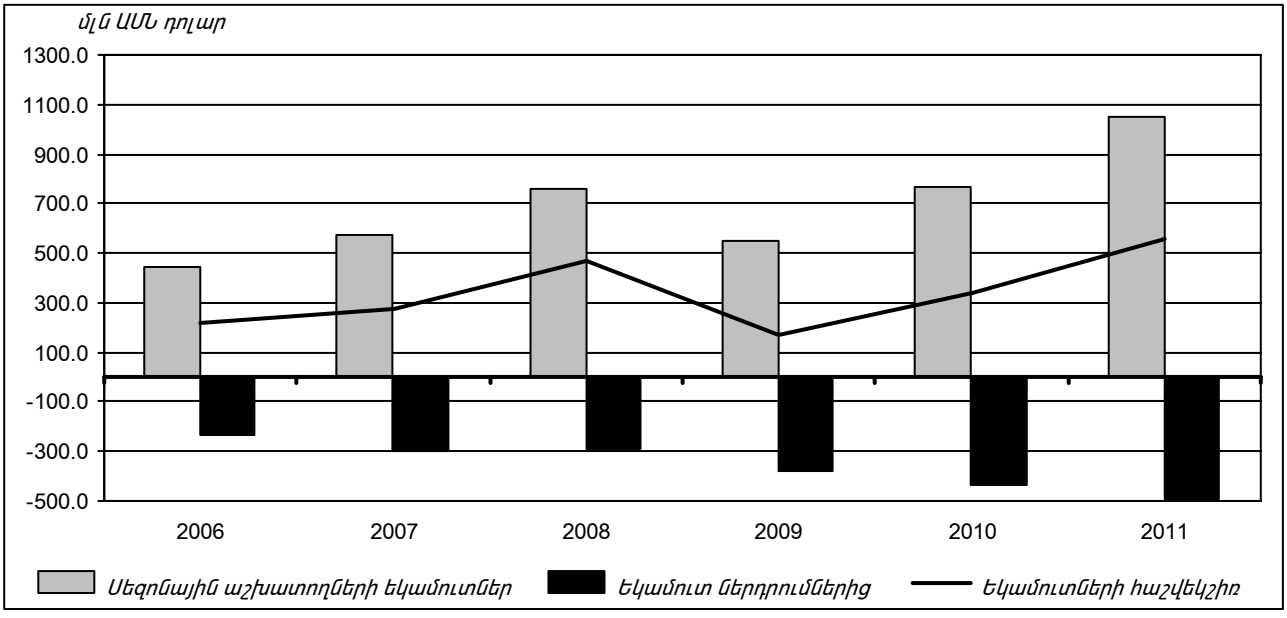
Տնտեսության բացվածության ցուցանիշի առանձին բաղադրատարրերի՝ արտահանում/ՀՆԱ *(արտահանման միջին հակվածություն)* և ներմուծում/ՀՆԱ *(ներմուծման միջին հակվածություն)* ցուցանիշների ուսումնասիրությունը հնարավորություն են տալիս հասկանալու, թե ցուցանիշի ժամանակագրական շարքի փոփոխությունը կոնկրետ որ բաղադրատարրով է պայմանավորված:

Եկամուտների հաշվեկշիռ

2011 թվականին «Եկամուտներ» հոդվածի հավելուրդը կազմել է 558.5 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 219.9 մլն դոլարով: Աճի պատճառ է հանդիսացել արտերկրում գտնվող սեզոնային աշխատողների եկամուտների ավելացումը 281.5 մլն դոլարով: 2011 թ. ընթացքում պաշտոնական պահուստների կառավարումից ստացվող եկամուտները կազմել են 31.7 մլն դոլար:

«Եկամուտներ» հոդվածի՝ դեպի դուրս փոխանցումների մեջ, ինչպես վերջին տարիներին, 2011 թվականին ևս զգալի են եղել ուղղակի ներդրմամբ ձեռնարկություններում ոչ ռեզիդենտների կողմից ստացված և վերաներդրված եկամուտները (236.7 մլն դոլար): Ուղղակի ներդրումներից եկամուտների արտահոսքի մեջ այս տարի, ինչպես և նախորդ տարի, նկատվել է աճ «Շահաբաժիններ» հոդվածում՝ 14.1 մլն դոլարով, ինչպես նաև աճել են միջֆիրմային վարկերի դիմաց վճարված տոկոսավճարները՝ անցյալ տարվա 4 մլն դոլարի փոխարեն 2011-ին կազմել են 22 մլն դոլար: 2011 թվականին ՀՀ առևտրային բանկերի ներգրավված պարտավորությունների (և՛ վարկերի, և՛ ավանդների) աճին զուգընթաց ավելացել են նաև դրանց դիմաց վճարված տոկոսավճարները՝ նախորդ տարվա 54.3 մլն դոլարից հասնելով 76.7 մլն դոլարի:

Գրաֆիկ 8. Եկամուտների հաշվեկշռի դինամիկան

[19] *Բացվածության ցուցանիշը = (ապրանքների և ծառայությունների արտահանման և ներմուծման ծավալների գումար (արտաքին առևտրի շրջանառություն)/ ՀՆԱ x 100):*

Ընթացիկ պետական տրանսֆերտներ

Պետական ընթացիկ տրանսֆերտների ներհոսքը 2011 թվականին կազմել է 164.5 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 83.8%-ով, իսկ արտահոսքը մնացել է գրեթե անփոփոխ՝ մոտ 4 մլն դոլար: Այսպիսով, պետական զուտ ընթացիկ տրանսֆերտները 2011 թվականին կազմել են 160.3 մլն դոլար (անցյալ տարի՝ 85.8 մլն դոլար), ընդ որում՝ աճը մեծամասամբ պայմանավորված է ֆինանսական օգնության ստացմամբ (նախորդ տարվա համեմատ աճել է 63.3 մլն դոլարով): Միևնույն ժամանակ, մարդասիրական օգնությունը կազմել է 50.5 մլն դոլար, իսկ տեխնիկական օգնությունը՝ 35.8 մլն դոլար:

Դրամական փոխանցումներ

2011 թվականին ՀՀ բանկային համակարգով ոչ առևտրային նպատակով իրականացված փոխանցումների ներհոսքը կազմել է 1547.0 մլն դոլար, իսկ արտահոսքը՝ 264.6 մլն դոլար (նախորդ տարվա համեմատ ներհոսքն ավելացել է 19.6%-ով, իսկ արտահոսքը՝ 19.3%-ով): Փոխանցումների ինչպես ներհոսքում, այնպես էլ արտահոսքում զգալի կշիռ ունեն Ռուսաստանն ու ԱՄՆ-ն. ներհոսքում՝ համապատասխանաբար 83.7% և 4.8%, իսկ արտահոսքում՝ 53.4% և 10.3%:

2011 թվականին ՀՀ բանկային համակարգով ոչ առևտրային նպատակով իրականացված փոխանցումների ներհոսքի մեկ փոխանցման միջին գումարը կազմել է 649 դոլար (նախորդ տարի՝ 671 դոլար), արտահոսքինը՝ 1574 դոլար (նախորդ տարի՝ 1537 դոլար): Ըստ որում, ոչ առևտրային նպատակով ստացված փոխանցումների քանակը նախորդ տարվա համեմատ աճել է 24%-ով, իսկ արտահոսքի քանակը՝ 17%-ով:

Աղյուսակ 13. 2009-2011 թվականներին ՀՀ բանկային համակարգի միջոցով ֆիզիկական անձանց կողմից ոչ առևտրային նպատակով իրականացված փոխանցումները ըստ երկրների (հազ. ԱՄՆ դոլար)

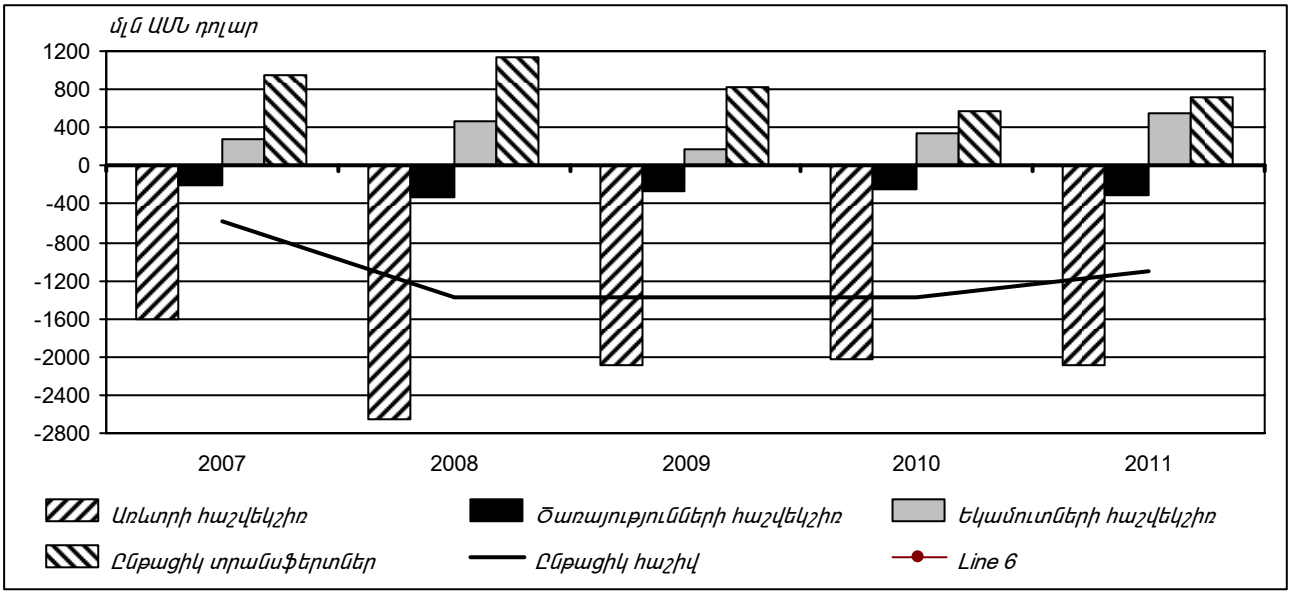
Երկիր	2009			2010			2011		
	Մուտք	Ելք	Զուտ մուտք	Մուտք	Ելք	Զուտ մուտք	Մուտք	Ելք	Զուտ մուտք
Ռուսաստան	904011	99524	804487	1062266	116950	945316	1295163	141352	1153811
ԱՄՆ	59288	23332	35956	67789	24554	43235	74380	27331	47049
Ուկրաինա	22418	10401	12017	19290	13433	5857	25076	16202	8874
Ղազախստան	17517	954	16563	18434	1021	17414	20611	1769	18842
Գերմանիա	11178	4276	6902	10586	5346	5240	10695	6905	3790
Իսպանիա	6839	1893	4946	7232	2286	4946	7674	3052	4622
Ֆրանսիա	7194	2849	4345	9443	3731	5712	10874	7668	3206
ԱՄԷ	4769	7704	(2935)	3581	6904	(3323)	3387	7660	(4273)
Չինաստան	554	5789	(5235)	789	5970	(5181)	529	8748	(8219)
Թուրքիա	1953	6005	(4052)	1182	6246	(5064)	2136	4981	(2845)
Այլ երկրներ	88398	32155	56243	93144	35323	57821	96434	38934	57499
Ընդամենը	*1124119*	*194884*	*929235*	*1293736*	*221763*	*1071973*	*1546959*	*264602*	*1282357*

Աղյուսակ 14. Մասնավոր հատվածի ընթացիկ տրանսֆերտների և սեզոնային աշխատողների աշխատավարձի (զուտ) տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում (%)

Երկիր	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Հայաստան	16.6	15.5	15.6	14.8	13.5	15.9

ՀՀ վճարային հաշվեկշռի «Եկամուտներ» և «Ընթացիկ տրանսֆերտներ» հոդվածները, ինչպես և նախկինում, 2011 թվականին ևս հանդիսացել են «Ապրանքներ» և «Ծառայություններ» հոդվածների բացասական ճեղքվածքի ֆինանսավորման հիմնական աղբյուրներ: Ընդ որում՝ նշված հոդվածների միջոցով ֆինանսավորվել է ապրանքների ու ծառայությունների հաշվեկշռի բացասական մնացորդի 53.6%-ը (նախորդ տարի՝ 39.6%-ը):

Գրաֆիկ 9. Ընթացիկ հաշվի տարրերը

2011 թվականին նախկին ԽՍՀՄ երկրների մեծ մասում արձանագրվել է ընթացիկ հաշիվ/ ՀՆԱ հարաբերակցության վատթարացում: Մասնավորապես՝ Լատվիայում և Լիտվայում, ի տարբերություն նախորդ տարիների, 2011 թվականին ընթացիկ հաշիվը դարձել է բացասական, որի հետևանքով տեղի է ունեցել ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ հարաբերակցության կտրուկ նվազում: Որոշակի դրականացման միտում է արձանագրվել Ղազախստանի և Ռուսաստանի ընթացիկ հաշիվ/ ՀՆԱ հարաբերակցություններում:

Աղյուսակ 15. Ընթացիկ հաշիվ/ՀՆԱ հարաբերակցությունը նախկին ԽՍՀՄ երկրներում (%)

Երկիր	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ադրբեջան	1.3	17.7	27.3	33.7	23.6	29.0	27.0
Էստոնիա	-10.1	-15.6	-15.9	-9.1	3.4	2.9	2.1
Լատվիա	-12.3	-22.7	-22.5	-13.1	8.6	3.0	-1.2
Լիտվա	-7.1	-10.7	-14.6	-13.3	4.7	1.5	-1.6
Հայաստան	-1.1	-1.8	-6.4	-11.8	-15.8	-14.8	-10.9
Ղազախստան	-1.8	-2.5	-7.9	4.7	-3.6	1.6	7.6
Ղրղզստան	-1.6	-10.1	-6.0	-14.0	-2.3	-7.5	-6.4
Մոլդովա	-8.3	-11.3	-15.2	-16.2	-8.6	-7.9	-11.5
ՌԴ	11.1	9.6	6.0	6.2	4.0	4.8	5.3
Վրաստան	-11.1	-16.2	-20.9	-24.6	-11.6	-11.4	-12.5
Ուկրաինա	2.9	-1.5	-3.7	-7.1	-1.5	-2.2	-5.5
Միջին	**-3.5**	**-5.9**	**-7.3**	**-5.9**	**0.1**	**-0.1**	**-0.7**

Ընդհանրապես, ընթացիկ հաշվի բացասական մեծության վրա նաև ազդում է նախկինում կատարված օտարերկրյա ներդրումների դիմաց ստացված և վերաներդրված եկամուտների աճը, ինչը թեև փաստացի հոսք չի ենթադրում և պարզապես հաշվարկային մեծություն է, սակայն ազդում է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մեծության վրա, քանի որ, ըստ վճարային հաշվեկշռի կազմման մեթոդաբանության,

այն գրանցվում է «Եկամուտներ» հոդվածում, որի հակառակ գրանցումն արտացոլվում է ֆինանսական հաշվի «Ուղղակի ներդրումներ» բաժնում: Այսինքն՝ քանի որ նշված միջոցներն իրականում դուրս չեն գալիս երկրից, կարելի է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը դիտարկել նաև առանց նշված՝ «Վերաներդրված եկամուտ» հոդվածի, քանի որ այն երկրներում, որտեղ օտարերկրյա ներդրումներն ու դրանցից ստացված եկամուտները զգալի են, բնականաբար զգալիորեն փոխվում է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի մեծությունը, և առաջանում է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի «ուռճացման» խնդիր:

Հաշվի առնելով վերը նշված հանգամանքը՝ վերլուծական նպատակներով կարելի է որպես ընթացիկ հաշվի պակասուրդ դիտարկել առանց վերաներդրված եկամտի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը:

Աղյուսակ 16. Հայաստանում վերաներդրված եկամուտները (մլն դոլար) և ընթացիկ հաշվի (առանց վերաներդրված եկամտի) տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում (%)

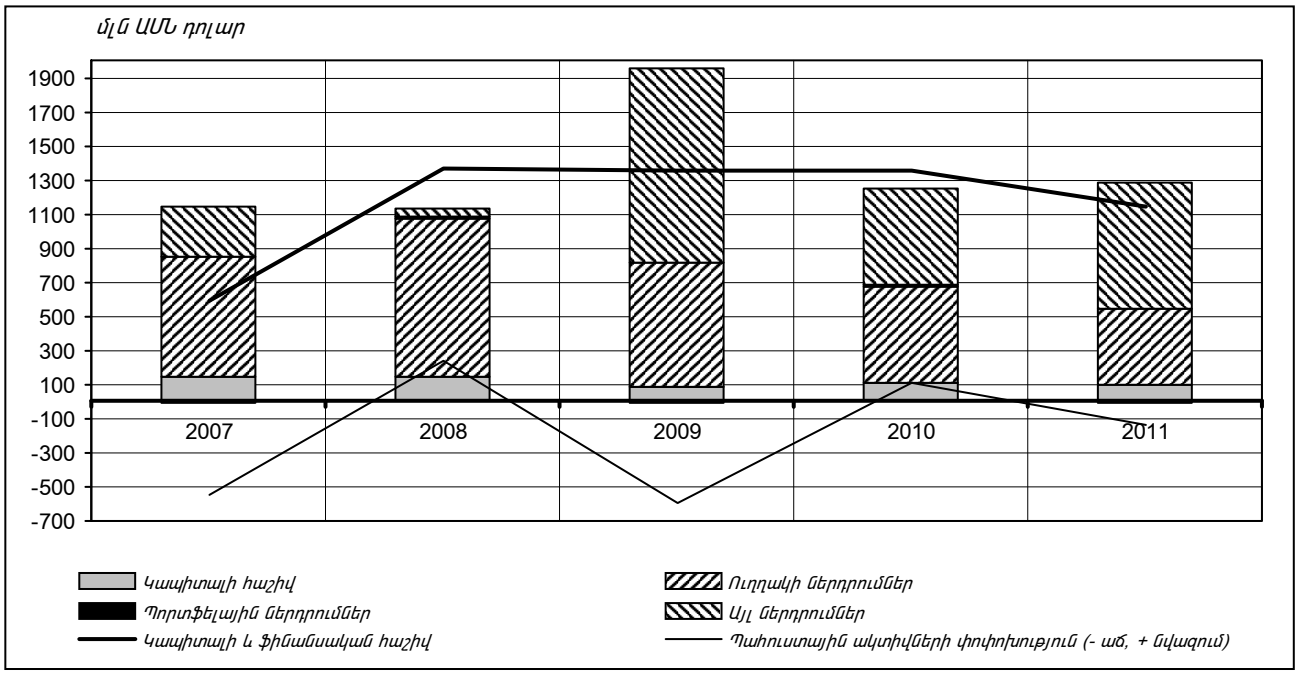
Ցուցանիշներ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Վերաներդրված եկամուտ, մլն դոլար	155.2	193.9	250.2	208.1	265.1	258.3	237.2
Ընթացիկ հաշվի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում, %	-1.1	-1.8	-6.4	-11.8	-15.8	-14.8	-10.9
Ընթացիկ հաշվի (առանց վերաներդրված եկամտի) տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում, %	2.1	1.2	-3.7	-10.1	-12.8	-12.0	-8.6

Ըստ աղյուսակ 16-ում ներկայացված տվյալների՝ Հայաստանում զգալի են վերաներդրված եկամտի չափերը, ինչը բացառելու դեպքում նկատվում է ընթացիկ հաշվի պակասուրդի զգալի կրճատում, իսկ 2005 - 2006 թվականներին՝ արդեն նույնիսկ հավելուրդ: 2007 թվականից սկսած՝ առանց վերաներդրված եկամտի ընթացիկ հաշիվը կրկին բացասական է դարձել՝ պայմանավորված ներմուծման աճի բարձր տեմպերով: 2011 թ. միայն ապրանքների ներմուծումը կազմել է ընթացիկ հաշվի ընդհանուր արտահոսքի մոտ 63.6%-ը (նախորդ տարի՝ մոտ 63.5%-ը):

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ԵՎ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎ

2011 թվականին կապիտալի և ֆինանսական հաշիվը կազմել է 1137.5 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 1355.7 մլն դոլար): Ֆինանսական հաշիվը նվազել է նախորդ տարվա ցուցանիշի համեմատ և կազմել է 1040.8 (նախորդ տարի՝ 247.8): Կապիտալի և ֆինանսական հաշիվը (առանց պահուստների) ամբողջությամբ ծածկել է ընթացիկ հաշվի պակասուրդը, ինչպես նաև համալրել է կենտրոնական բանկի պահուստները 132.9 մլն դոլարով:

Գրաֆիկ 10. ՀՀ վճարային հաշվեկշռի կապիտալի ու ֆինանսական հաշվի բաղադրատարրերը 2007 - 2011 թվականներին

ԿԱՊԻՏԱԼԻ ՀԱՇԻՎ

Կապիտալի հաշվի հիմնական բաղադրատարր հանդիսացող կապիտալ տրանսֆերտները տարվա ընթացքում կազմել են 96.2 մլն դոլար: Հարկ է նշել, որ պետական տրանսֆերտները տարվա ընթացքում աճել են 26.2 մլն դոլարով (70.1%-ով), միևնույն ժամանակ 37.9 մլն դոլարով (53.6%-ով) նվազել են մասնավոր կապիտալ տրանսֆերտները, ինչի արդյունքում ընդհանուր կապիտալ տրանսֆերտները նախորդ տարվա համեմատ նվազել են 10.8%-ով կամ 11.7 մլն դոլարով:

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՇԻՎ

Որպես վճարային հաշվեկշռի ֆինանսական հաշվի առանձնահատկություն կարելի է նշել 2011 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, ուղղակի ներդրումների ծավալների նվազումը, ինչպես նաև այլ ներդրումների և պահուստային ակտիվների աճը՝ նշված հոսքերը համապատասխանաբար կազմել են 447.0, 737.1 և 132.9 մլն դոլար:

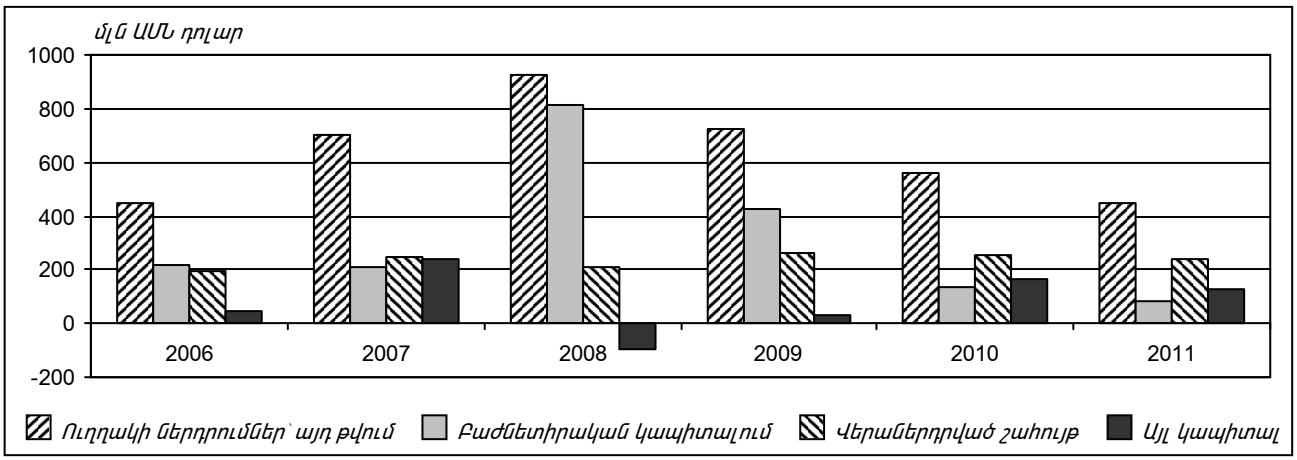
Աղյուսակ 17. Ֆինանսական հաշվի կառուցվածքը (ծավալը՝ մլն դոլար)

Ցուցանիշներ	2008	2009	2010	2011
Ուղղակի ներդրումներ (զուտ)	925.2	724.8	561.8	447.0
Պորտֆելային ներդրումներ (զուտ)	8.4	-3.9	10.7	-10.4
Այլ ներդրումներ (զուտ)	53.3	1139.8	563.7	737.1
Պահուստային ակտիվների փոփոխություն	233.5	-600.3	111.5	-132.9
Ընդամենը	1220.4	1260.4	1247.8	1040.8

Ուղղակի ներդրումներ

2011 թվականին ուղղակի ներդրումների զուտ ներհոսքը նախորդ տարվա համեմատ նվազել է 114.9 մլն դոլարով (20.4%-ով) և կազմել 447.0 մլն դոլար: Արտերկրներում ուղղակի ներդրումների ծավալներն ավելացել են 78 մլն դոլարով, միևնույն ժամանակ 525.0 մլն դոլարով ավելացել են Հայաստանում կատարված ուղղակի ներդրումները: Ոչ ռեզիդենտների կողմից ՀՀ ձեռնարկությունների բաժնետիրական կապիտալում կատարված ուղղակի ներդրումները կազմել են 159.0 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 143.2 մլն դոլար), 237.2 մլն դոլարը նախկինում կատարված ուղղակի ներդրումների արդյունքում ձեռնարկություններում վերաներդրված շահույթն է (նախորդ տարի կազմել էր 258.3 մլն դոլար), միևնույն ժամանակ 128.8 մլն դոլարով աճել են միջֆիրմային վարկերը (նախորդ տարի աճը կազմել էր 168.6 մլն դոլար): Միջֆիրմային վարկերի աճը պայմանավորված է ուղղակի ներդրողի նկատմամբ պարտավորությունների՝ 266.8 մլն դոլար աճով և ուղղակի ներդրողներից պահանջների՝ 138 մլն դոլար աճով: 2011 թվականին բանկային համակարգում ուղղակի ներդրումներն ավելացել են 81.8 մլն դոլարով՝ նախորդ տարվա 117.6 մլն դոլարի փոխարեն:

Գրաֆիկ 11. Զուտ ուղղակի ներդրումները 2007 - 2011 թթ.

Ուղղակի ներդրումները տարվա ընթացքում իրականացվել են հիմնականում Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի ներդրողների կողմից (ուղղակի ներդրումների համապատասխանաբար 53.6%-ը և 15.9%-ը): Ընդ որում՝ Ռուսաստանն ուղղակի ներդրումներն իրականացրել է հիմնային մետաղների արտադրության, էլեկտրաէներգիայի, գազի, գոլորշու և լավորակ օդի մատակարարման, հեռահաղորդակցության, ինչպես նաև ցամաքային տրանսպորտի գործունեության և խողովակաշարերով փոխադրման ոլորտներում (համապատասխանաբար 40.1%-ը, 28.7%-ը, 15.7%-ը և 12.9%-ը): Ֆրանսիան ուղղակի ներդրումներ է կատարել հեռահաղորդակցության և խմիչքների արտադրության ճյուղերում (համապատասխանաբար 74.7%-ը և 23.8%-ը):

Նախկին ԽՍՀՄ հանրապետություններում ուղղակի ներդրումներ/ՀՆԱ հարաբերակցության ցուցանիշը 2011 թվականին, 2010 թվականի համեմատությամբ, բավականին տարբերվել է ըստ երկրների: Ուղղակի ներդրումների ներհոսքի էական նվազում է արձանագրվել Էստոնիայում (83.9%-ով) և մի փոքր նվազում՝ Հայաստանում (7.9%-ով): Միևնույն ժամանակ, նախորդ տարվա համեմատությամբ՝ ուղղակի ներդրումների ներհոսքի էական աճ է արձանագրվել Լատվիայում (մոտ 4 անգամ), Լիտվայում (65%-ով), Ղրղզստանում (58.5%-ով) և Մոլդովայում (38.8%-ով):

Աղյուսակ 18. Ուղղակի ներդրումներ (հաշվետու երկրում) / ՀՆԱ հարաբերակցությունը նախկին ԽՍՀՄ երկրներում (%)

Երկիր	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ադրբեջան	21.3	13.0	8.2	6.7	6.5	7.0
Էստոնիա	10.9	12.4	7.2	9.6	8.4	1.2
Լատվիա	8.3	8.1	3.8	0.4	1.6	5.5
Լիտվա	6.1	5.2	4.2	0.0	2.1	2.9
Հայաստան	7.1	7.6	8.0	9.0	6.2	5.2
Ղազախստան	7.8	10.6	10.7	11.5	7.3	6.9
Ղրղզստան	6.4	5.5	7.5	4.1	9.5	11.7
Մոլդովա	7.6	12.3	11.7	2.7	3.4	3.9
ՌԴ	3.0	4.2	4.5	3.2	2.9	2.8
Վրաստան	15.1	17.2	12.2	6.1	7.0	6.8
Ուկրաինա	5.2	6.9	6.1	4.1	4.8	4.4
Միջին	**7.7**	**9.4**	**7.7**	**5.2**	**5.4**	**5.3**

Պորտֆելային ներդրումներ

2011 թվականին գրանցվել է պորտֆելային ներդրումների 10.4 մլն դոլարի զուտ արտահոսք՝ նախորդ տարվա 10.8 մլն դոլարի զուտ ներհոսքի փոխարեն: Այս փոփոխության պատճառը պարտավորությունների նվազումն է 10.8 մլն դոլարով:

Այլ ներդրումներ

2011 թվականին «Այլ ներդրումների» զուտ աճը կազմել է 737.1 մլն դոլար (2010 թվականին՝ 563.7 մլն դոլար): Արտաքին աշխարհի նկատմամբ ակտիվների աճը 2011 թվականին կազմել է 88.1 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 245.6 մլն դոլար): Աճի նման կրճատումը գրեթե ամբողջությամբ պայմանավորված է մասնավոր հատվածի կանխիկ դրամական միջոցների փոփոխությամբ: Միևնույն ժամանակ, պարտավորություններն արտաքին աշխարհի նկատմամբ 2011 թվականին աճել են 825.3 մլն դոլարով (2010-ին՝ 809.4 մլն դոլարով):

Պետական կառավարման մարմիններ

2011 թվականին ՀՀ պետական կառավարման մարմինների արտաքին պարտավորությունների զուտ աճը կազմել է 214.4 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 287.2 մլն դոլար):

Պետական հատվածի վարկերի ներհոսքը տարվա ընթացքում կազմել է 239.5[20] մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 287.0 մլն դոլար): Ներհոսքի 38.0%-ը կազմել են Համաշխարհային բանկի և Գյուղատնտեսության

[20] *Ներառում է միայն փաստացի ստացումները:*

զարգացման հիմնադրամի (նախորդ տարի՝ 31.0%) 24.5%-ը՝ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (նախորդ տարի՝ 32.8%), 8.2%-ը՝ Ասիական զարգացման բանկի (նախորդ տարի՝ 7.8%) կողմից տրամադրված վարկերը:

Տարվա ընթացքում պետական հատվածի վարկերի հիմնական գումարի մարումները կազմել են 28.1 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 24.8 մլն դոլար), իսկ վճարված տոկոսավճարները՝ 40.4 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 36.9 մլն դոլար):

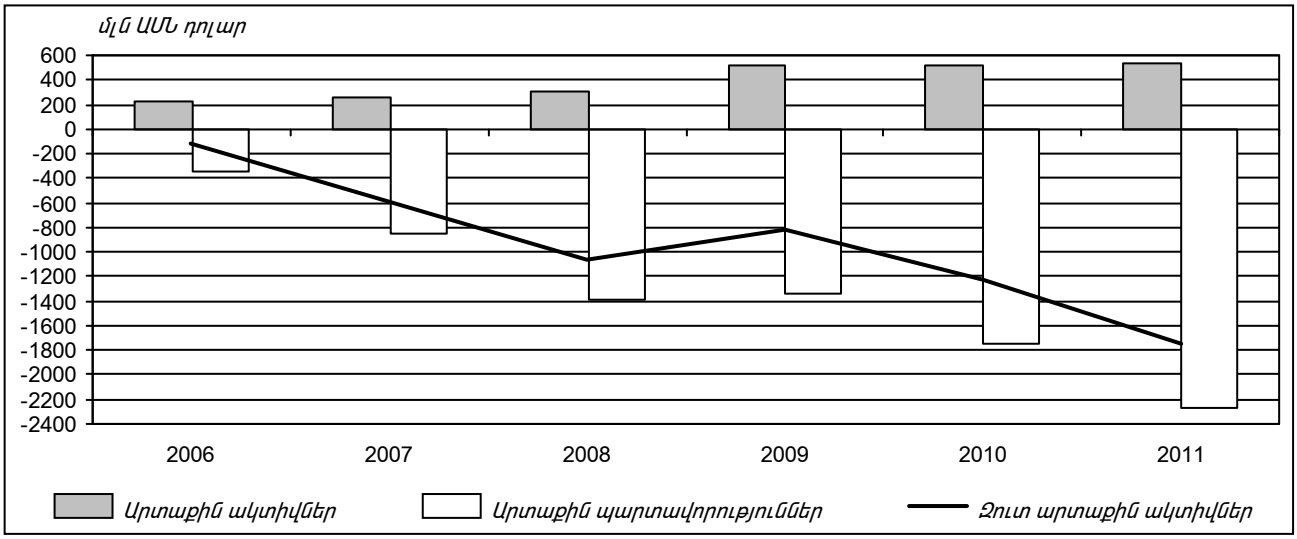
Բանկեր

Առևտրային բանկերի զուտ ներդրումային դիրքը[21] նվազել է 548.2 մլն դոլարով: Ընդ որում՝ արտաքին ակտիվներն աճել են 25.6 մլն դոլարով, իսկ պարտավորությունները՝ 573.8 մլն դոլարով:

Ակտիվներում առևտրային բանկերի՝ ոչ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերի նվազումը գերազանցել է ՀՀ բանկերի՝ արտասահմանյան բանկերում ունեցած ավանդների աճը: Այսպես, ոչ ռեզիդենտներին տրամադրված վարկերը նվազել են 17.7 մլն դոլարով, ընդ որում՝ երկարաժամկետ վարկերն ավելացել են 19.1 մլն դոլարով, մինչդեռ կարճաժամկետ վարկերը նվազել են 36.8 մլն դոլարով: Միևնույն ժամանակ, ՀՀ առևտրային բանկերի ավանդներն արտասահմանյան բանկերում ավելացել են 12.9 մլն դոլարով, ինչը մեծամասամբ պայմանավորված է կարճաժամկետ ավանդների աճով:

Պարտավորությունների աճը պայմանավորված է ՀՀ առևտրային բանկերում ոչ ռեզիդենտների ուղղակի ներդրումների ավելացմամբ՝ 81.8 մլն դոլարով, ոչ ռեզիդենտներից 291.5 մլն դոլարի չափով վարկերի ներգրավմամբ, ինչպես նաև ոչ ռեզիդենտներից ներգրավված ավանդների 214.0 մլն դոլարի աճով: Հարկ է նշել նաև, որ ներգրավված ավանդների աճի 58%-ը պայմանավորված է կարճաժամկետ ավանդների աճով:

Գրաֆիկ 12. Առևտրային բանկերի զուտ ներդրումային դիրքը 2006-2011 թվականներին[22]

Աղյուսակ 19. Առևտրային բանկերի զուտ արտաքին ակտիվները (մլն դոլար)

Երկիր	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Հայաստան	8.5	-308.8	-615.5	-357.1	-621.6	-1083.7

Մասնավոր հատված (առանց առևտրային բանկերի)

Տարվա ընթացքում մասնավոր հատվածի այլ ներդրումներն ավելացել են 11.5 մլն դոլարով, ընդ որում՝ ակտիվներն ավելացել են մոտ 60.4 մլն դոլարով, իսկ պարտավորությունները՝ 48.9 մլն դոլարով:

---

[21] Ըստ վճարային հաշվեկշռի: Ի տարբերություն դրամավարկային վիճակագրության, վճարային հաշվեկշռի կազմման մեթոդաբանության համաձայն, առևտրային բանկերի արտաքին ակտիվներ և պարտավորություններ ձևավորող գործառնությունների փոփոխությունը հաշվարկվում է առանց վերագնահատման և ներառում է ոչ փոխարկելի արտարժույթով գործառնությունները: Ընդ որում, վճարային հաշվեկշռում բանկային համակարգի մեջ ներառվում են նաև վարկային կազմակերպությունների արտաքին ակտիվների ու պարտավորությունների հետ կապված գործառնությունները:

[22] Առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների զուտ ներդրումային դիրքը ժամանակահատվածի վերջի դրությամբ ներառում է նաև վերագնահատումը:

Կանխիկ արտարժույթի ներհոսքը 2011 թ. զգալի չի եղել և կազմել է 40.3 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 203.6 մլն դոլար): Հետագա վճարման պայմանով արտահանված ապրանքների ծավալները՝ առևտրային վարկերի ակտիվային մասը, նախորդ տարվա ցուցանիշի նկատմամբ աճել են և կազմել 16 մլն դոլար:

Պարտավորությունների մասով աճել է առևտրային վարկերի միջոցով ներգրավումը՝ նախորդ տարվա համեմատ՝ շուրջ 13 մլն դոլարով և կազմել է 27.3 մլն դոլար: Նշված ցուցանիշը կազմել է 2011 թվականի ապրանքների ներմուծման 0.7%-ը (նախորդ տարի՝ 0.4%-ը): Արտաքին աշխարհից ձեռնարկությունների կողմից ներգրավվել է 123.6 մլն դոլարի վարկ, միևնույն ժամանակ մարվել է 125.7 մլն դոլարի վարկ: Արդյունքում՝ զուտ ներգրավված վարկերը կազմել են բացասական մեծություն՝ մոտ 2 մլն դոլարի չափով (նախորդ տարի՝ 164.3 մլն դոլարի աճ): Ընդ որում՝ նշված վարկերը ներգրավվել են հիմնականում «Հիմնային մետաղների արտադրություն», «Մետաղական հանքաքարերի արդյունահանում», «Օդային տրանսպորտի գործունեություն» և «Գիտական հետազոտություններ և մշակումներ» ճյուղերում:

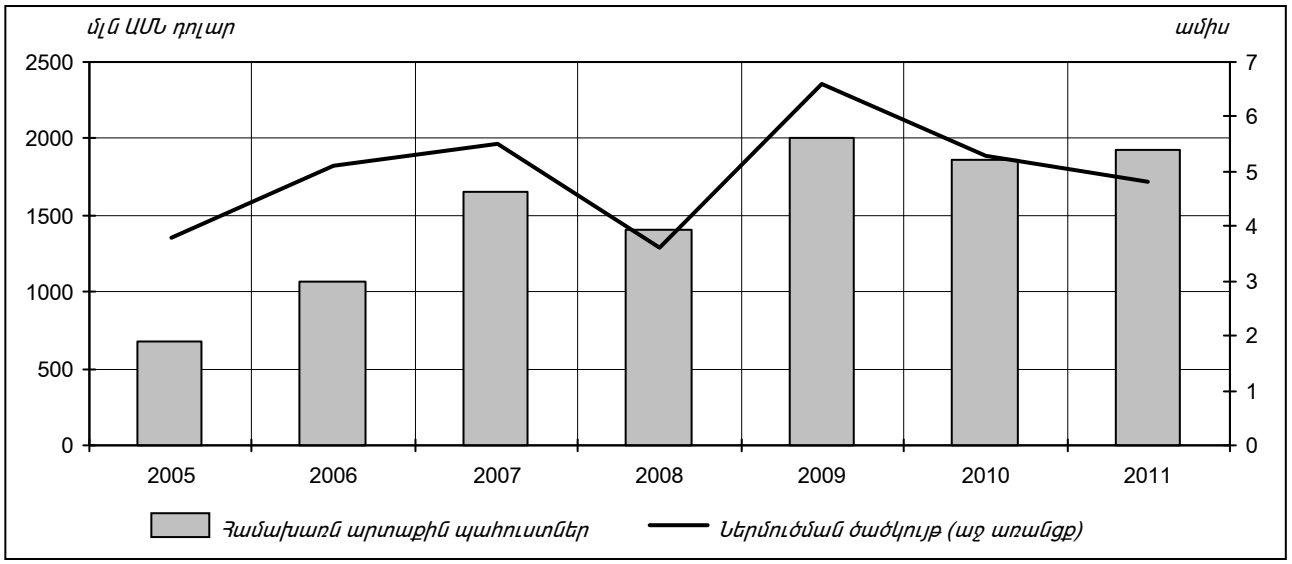
Կենտրոնական բանկ

Կենտրոնական բանկի արտաքին պարտավորությունները 2011 թվականին ավելացել են 58.6 մլն դոլարով (նախորդ տարի՝ 71.8 մլն դոլարով): 2011 թ. իրականացվել են 32.3 մլն դոլարի վճարումներ (տոկոսավճարներ և հիմնական գումարի մարումներ) և ստացվել են 81.9 մլն դոլարի նոր բաշխումներ[23], այդ թվում՝ ԱՄՀ ԸՖԳ (EFF)՝ 55.0 մլն դոլար, ինչպես նաև այլ վարկերի գծով՝ 26.9 մլն դոլար:

2011 թվականին ՀՀ կենտրոնական բանկի համախառն արտաքին պահուստները ավելացել են 132.9 մլն դոլարով և տարվա վերջի դրությամբ կազմել 1932.5 մլն դոլար: Տարվա ընթացքում Կենտրոնական բանկի կողմից արտարժույթի շուկայում արտարժույթի զուտ վաճառքը կազմել է 94.0 մլն դոլար:

Ներմուծման ծածկույթի ցուցանիշը տարվա ընթացքում կազմել է 4.8 ամիս՝ նվազելով նախորդ տարվա 5.3 ամիս ցուցանիշի համեմատ: Պատճառը ապրանքների և ծառայությունների ներմուծման ծավալների 13.9% աճն է: Նշենք, որ միջազգային պրակտիկայում զարգացող երկրների համար որպես ներմուծման ծածկույթի ցուցանիշի ընդունելի սահման է համարվում 3 ամսվա նշագիծը և հիմնականում պետք է պահպանվի հատկապես այն երկրներում, որոնց մուտքը միջազգային կապիտալի շուկաներ սահմանափակ է:

Գրաֆիկ 13. Համախառն արտաքին պահուստները և ներմուծման ծածկույթը 2006-2011 թվականներին

Համախառն արտաքին պահուստների բավարարության գնահատման մյուս կարևորագույն ցուցանիշը համախառն արտաքին պահուստներ/դրամային զանգված ցուցանիշն է, որը ցույց է տալիս, թե ինչպիսին է ամբողջ դրամային զանգվածն արտարժույթով փոխարկելու հնարավորությունը՝ կապիտալի հնարավոր արտահոսքի պայմաններում: Նշված ցուցանիշը 2011 թվականին կազմել է 113%՝ նախորդ տարվա 130%-ի փոխարեն: Ընդունելի նշագիծ է համարվում դրամային զանգվածում պահուստների 5-20% մակարդակը:

[23] *Ներառում է միայն փաստացի ստացումները:*

Աղյուսակ 20. Համախառն արտաքին պահուստներ/դրամային զանգված (%)

Ցուցանիշ	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Համախառն արտաքին պահուստներ / դրամային զանգված	114	90	81	168	130	113

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ԴԻՐՔ

2011 թվականի վերջի դրությամբ Հայաստանի զուտ ներդրումային դիրքը, ինչպես նախորդ տարիներին, բացասական էր և կազմել է 6709.1 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 1032.7 մլն դոլարով: Ընդ որում՝ ակտիվներն ավելացել են 514.3 մլն դոլարով, իսկ պարտավորությունները՝ 1546.9 մլն դոլարով:

Ըստ ներդրումային դիրքի՝ Կառավարության կողմից ներգրավված վարկերի գծով պարտավորությունները 2011 թվականի վերջի դրությամբ կազմել են 2954.9 մլն դոլար, իսկ ԿԲ վարկերի գծով պարտավորությունները՝ 618.7 մլն դոլար: 2011 թվականին միջազգային ներդրումային դիրքում առևտրային բանկերի կողմից ներգրավված վարկերն աճել են մոտ 288.6 մլն դոլարով: Ընդհանուր պարտավորությունների շուրջ 3709.0 մլն դոլարը (32.1%) կազմել են պետության պարտավորությունները, իսկ մնացած 7844.4 մլն դոլարը (67.9%)՝ մասնավոր հատվածինը, որի մեջ զգալի են ուղղակի ներդրումները (64.3%):

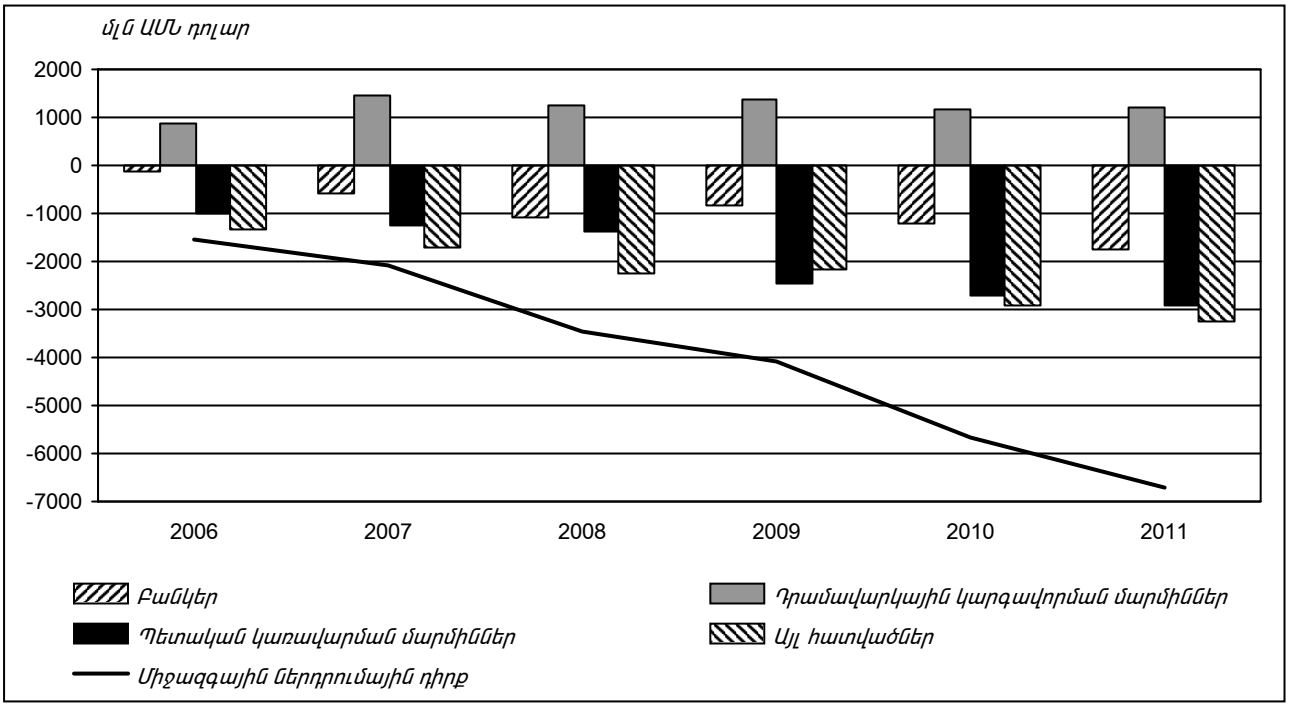
ՀՀ ռեզիդենտների կողմից տնօրինվող կանխիկ արտարժութային միջոցները և ավանդները, ըստ ՀՀ միջազգային ներդրումային դիրքի, կազմել են 1997.4 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 304.6 մլն դոլարով: Նշենք, որ ակտիվների նման աճը մասամբ պայմանավորված է Միջազգային հաշվարկների բանկի կողմից ՀՀ ռեզիդենտների՝ արտասահմանյան բանկերում ունեցած ավանդների վերաբերյալ հավաքագրվող տեղեկատվության արտացոլմամբ (մինչև 2011 թվականը այն չի հաշվառվել):

Աղյուսակ 21. Հայաստանի միջազգային ներդրումային դիրքը 2010 - 2011 թվականներին (մլն ԱՄՆ դոլար)

Ցուցանիշ	*Ներդրումային դիրքը 2010 թ. վերջին*	*Ներդրումային դիրքը 2011 թ. վերջին*
Զուտ ներդրումային դիրքը	**-5676.4**	**-6709.1**
Ակտիվներ	**4330.0**	**4844.3**
Ուղղակի ներդրումներ արտերկրում	85.5	163.1
Պորտֆելային ներդրումներ	13.8	12.9
Այլ ներդրումներ	2364.9	2735.8
Առևտրային վարկ	52.4	68.4
Վարկեր	268.7	249.9
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	1978.4	2338.1
Այլ ակտիվներ	65.3	79.5
Պահուստային ակտիվներ	1865.8	1932.5
Պարտավորություններ	**10006.4**	**11553.4**
Ուղղակի ներդրումներ ՀՀ-ում	4338.2	5045.7
Պորտֆելային ներդրումներ	33.7	17.8
Այլ ներդրումներ	5634.6	6489.9
Առևտրային վարկ	74.7	101.9
Վարկեր	4918.8	5531.3
Դրամավարկային կարգավորման մարմիններ	563.8	618.7
Պետական կառավարման մարմիններ	2742.3	2954.9
Բանկեր	654.2	942.8
Այլ հատվածներ	958.5	1014.9
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	432.9	644.9
Այլ պարտավորություններ	208.1	211.8

Եթե դիտարկենք տնտեսության հատվածներն առանձին, ապա կարելի է տեսնել, որ դրական ներդրումային դիրք ունեն միայն դրամավարկային կարգավորման մարմինները, իսկ բանկային, պետական և մասնավոր հատվածներն ունեն բացասական ներդրումային դիրք:

Գրաֆիկ 14. Տնտեսության հատվածների զուտ ներդրումային դիրքերը 2006-2011 թթ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԸ 2011 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Վիճակագրության վարչություն
Անահիտ Սողոյան, Անիկ Ալեքսանյան

Հաշվի առնելով ճգնաժամային տարիների փորձը՝ ներկայումս ՀՀ-ում ավելի ու ավելի է կարևորվում պարտքի արդյունավետ կառավարումը: Պարտքի արդյունավետ կառավարման խնդիրները եղել են ինչպես Կառավարության, այնպես էլ հասարակության ուշադրության կենտրոնում: Մասնավորապես՝ 2011 թվականին Համաշխարհային բանկի օժանդակությամբ ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից ներդրվել է պետական պարտքի կառավարման DMFAS 6 ծրագիրը: Ծրագիրը հնարավորություն է տալիս ունենալու պետական պարտքի գրանցման և հաշվառման միասնական բազա, ինչպես նաև կատարելու պարտքի կայունության գնահատման համար անհրաժեշտ վերլուծություններ: Հետագայում համակարգը կարող է ընդգրկել նաև մասնավոր հատվածի արտաքին պարտավորությունների վերաբերյալ տվյալները: Նշենք նաև, որ 2011 թվականին հաստատվել է ՀՀ Կառավարության՝ պարտքի կառավարման 2012 - 2014թթ. ռազմավարական ծրագիրը: Վերջինիս շրջանակներում ՀՀ Կառավարությունը պետական պարտքի կառավարման գործընթացում շարունակելու է հետևել պարտքի կառավարման թափանցիկության, գործողությունների հրապարակայնության, ներդրողների վստահության ամրապնդման և հաշվետվողականության սկզբունքներին: Փաստաթղթում քննարկվել են արտաքին պարտքի կայունության խնդիրները, ինչպես նաև արտաքին պարտքի ռազմավարությունը 2012 - 2014 թվականներին[24]:

Անդրադառնալով արտաքին պարտքի բեռը գնահատող ցուցանիշներին՝ նշենք, որ 2011 թվականին արտաքին պարտք/ապրանքների և ծառայությունների արտահանում ցուցանիշը բարելավվել է. այս ցուցանիշի վրա դրական ազդեցություն է ունեցել 2011 թվականին արտահանման աճը: Ինչպես և 2010 թվականին, 2011 թվականին նույնպես, ի տարբերություն ճգնաժամային տարիների, արտաքին պարտքի աճի մեծ մասը բաժին է ընկել մասնավոր հատվածի պարտքին: Վերջին տարիների ընթացքում մասնավոր հատվածի կողմից ներգրավված միջոցների աճը թեև մեծացնում է պարտքի բեռը (ավելի ցածր է արտոնյալության աստիճանը՝ ի տարբերություն պետական վարկերի), սակայն վկայում է մասնավոր հատվածի՝ արտաքին աշխարհից միջոցներ ներգրավելու հնարավորության մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ 2011 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Հայաստանի արտաքին պարտքը 2011 թվականի վերջի դրությամբ կազմել է 7394.1 մլն ԱՄՆ դոլար[25], որից 3709.9 մլն ԱՄՆ դոլարը Կառավարության և Կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքն է, 1614.1 մլն դոլարը՝ առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների պարտքը (ներառյալ միջֆիրմային վարկերը), 2070.1 մլն դոլարը՝ ոչ բանկ մասնավոր հատվածի պարտքը (ներառյալ միջֆիրմային վարկերը):

Պետական պարտքի ծավալները 2011 թվականին կազմել են ընդհանուր պարտքի 50.2%-ը, իսկ մասնավորինը՝ 49.8%-ը: Վերջինս պայմանավորված է 2011 թվականին առևտրային բանկերի և մասնավոր ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից արտաքին պարտքի զգալի ծավալների ներգրավմամբ:

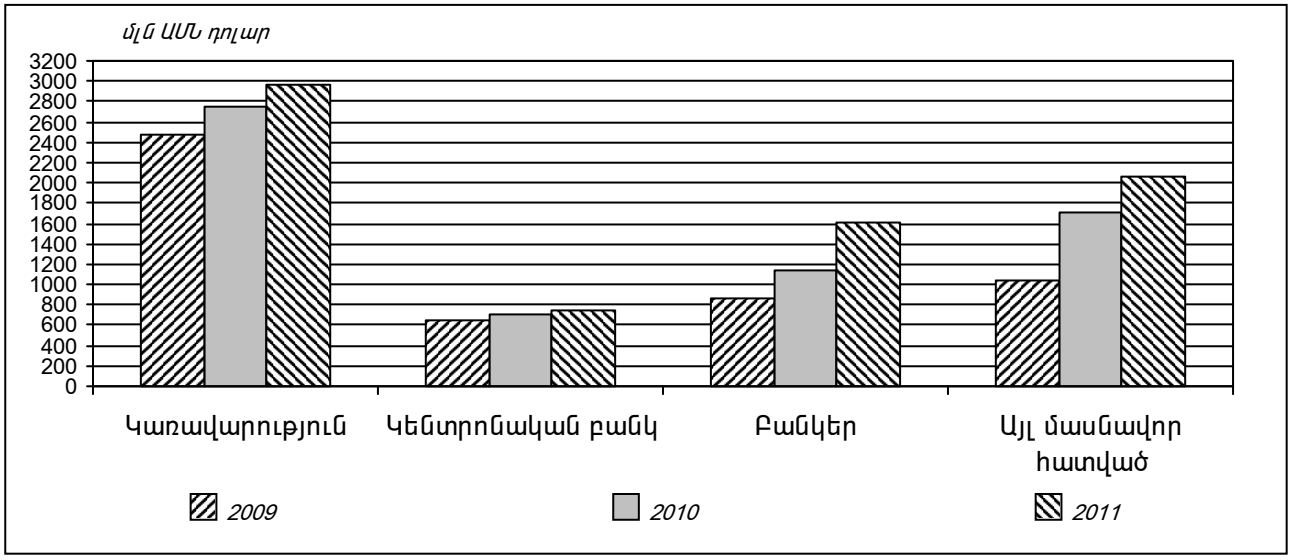
ՀՀ Կառավարության և Կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքը 2011 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, ավելացել է 266.5 մլն դոլարով և տարեվերջին կազմել 3709.9 մլն դոլար, ինչը գրեթե ամբողջությամբ ձևավորվել է երկարաժամկետ արտաքին վարկերի հաշվին:

ՀՀ առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների արտաքին պարտքը (հիմնականում բաղկացած է ոչ ռեզիդենտներից ներգրավված վարկերից՝ 942.8 մլն դոլար և ավանդներից՝ 644.7 մլն դոլար) 2011 թվականին ավելացել է 478.8 մլն դոլարով և տարեվերջին կազմել 1614.1 մլն դոլար: ՀՀ առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների կողմից տարվա ընթացքում ներգրավվել են 337.0 մլն դոլարի երկարաժամկետ վարկային միջոցներ, իսկ նախկինում ձեռք բերված երկարաժամկետ վարկերի դիմաց կատարվել են 130.9 մլն դոլար հիմնական գումարի մարումներ: 2011 թվականի վերջի

[24] Փաստաթուղթը հասանելի է https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/arc_voroshum/MAR25-28_1.pdf հասցեով:
[25] 2011 թվականին արտաքին պարտքի վերաբերյալ տվյալների աղբյուրը՝ ՀՀ ԿԲ: Արտաքին պարտքը կազմվել է ԱՄՀ «Արտաքին պարտքի վիճակագրության հավաքագրողների» ձեռնարկում սահմանված մեթոդաբանությամբ, համաձայն որի՝ արտաքին պարտքն ընդգրկում է տնտեսության հատվածների արտաքին բոլոր պարտավորությունները, բացառությամբ ուղղակի ներդրումների (սակայն ուղղակի ներդրումների միջֆիրմային վարկերը ներառվում են արտաքին պարտքի մեջ): Ընդ որում՝ արտաքին պարտքի ցուցանիշները հաշվառված են հաշվապահական հաշվառման կուտակման սկզբունքով:

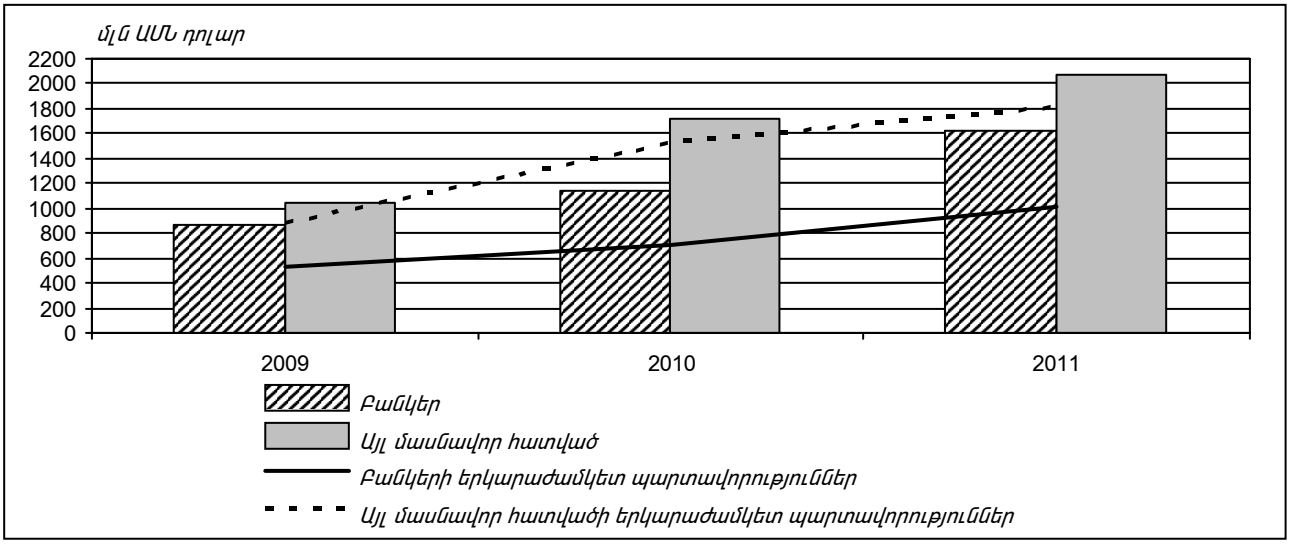
դրությամբ ներգրավված վարկերի միջին կշռված տոկոսադրույքը 2010 թվականի համեմատ չի փոխվել և կազմել է 5.6%, իսկ միջին ժամկետայնությունը՝ 4.3 տարի (2010 թվականին՝ 4.6 տարի): 2011 թվականին առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների հիմնական վարկատու երկրներն են եղել Ռուսաստանը, Լյուքսեմբուրգը, Գերմանիան, Նիդեռլանդները, Ֆրանսիան: Զգալի են միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններից ստացված միջոցները:

Գծապատկեր 1. ՀՀ արտաքին պարտքի կառուցվածքը 2009-2011 թվականներին

ՀՀ այլ մասնավոր հատվածի (առանց առևտրային բանկերի և վարկային կազմակերպությունների) արտաքին պարտքը նախորդ տարվա համեմատ ավելացել է 359.0 մլն ԱՄՆ դոլարով և կազմել 2070.1 մլն դոլար: Պարտքի 49.0%-ը կամ 1014.9 մլն դոլարը կազմել են վարկերը, 43.0%-ը կամ 890.7 մլն դոլարը՝ միջֆիրմային վարկերը, իսկ մնացած 164.5 մլն դոլարը՝ այլ պարտավորությունները՝ ներառյալ առևտրային վարկերը: Մասնավոր հատվածի արտաքին պարտքն ավելացել է հիմնականում միջֆիրմային վարկերի ծավալների աճի հաշվին, որոնք 2011 թվականի վերջին կազմել են 890.7 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համեմատ աճելով 42.9%-ով: Վարկերն ավելացել են 5.9 %-ով՝ կազմելով 1014.9 մլն դոլար: Զգալի չափով ավելացել են նաև առևտրային վարկերը՝ 36.6%-ով, կամ 27.3 մլն դոլարով՝ դառնալով 101.9 մլն դոլար (2010 թվականին՝ 74.7 մլն դոլար): 2011 թվականին ֆինանսական միջոցներ են ստացվել հիմնականում Ռուսաստանից (30.1%) ու Կանադայից (17.1%):

Գծապատկեր 2. Մասնավոր հատվածի պարտքային պարտավորությունները 2009 - 2011 թվականներին

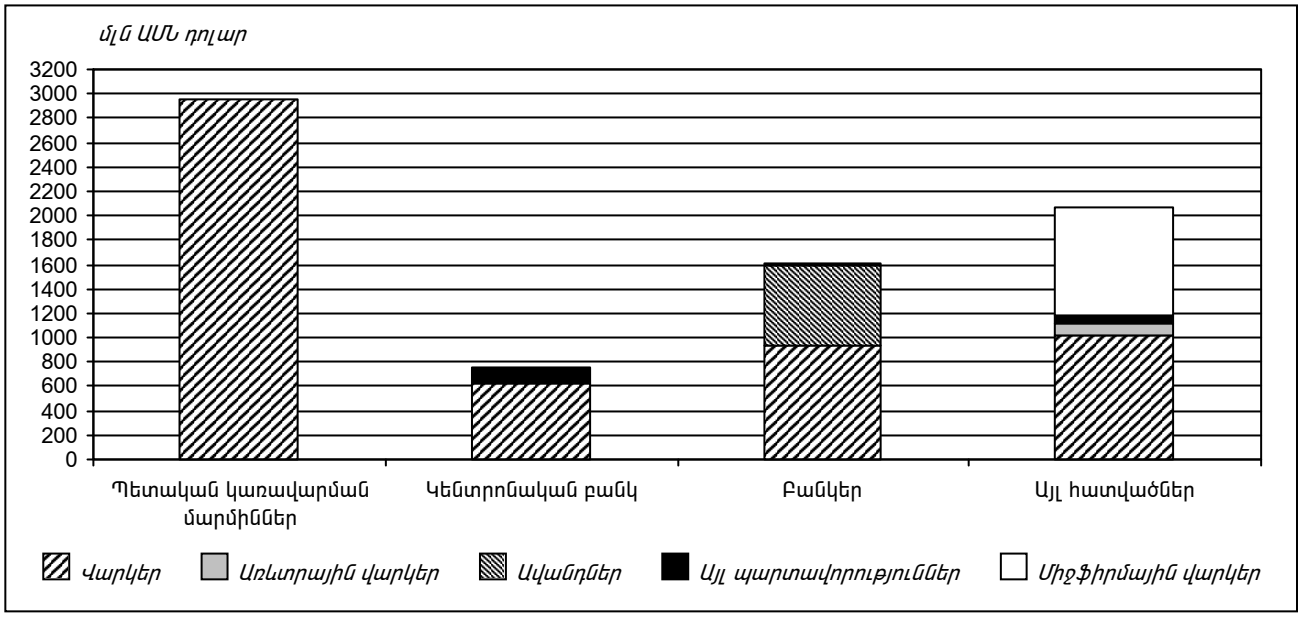
Աղյուսակ 1. Մասնավոր հատվածի պարտքային պարտավորությունների կառուցվածքը (ներառյալ բանկերը և վարկային կազմակերպությունները)

մլն ԱՄՆ դոլար

Պարտավորություններ	*2009*	*2010*	*2011*
Ընդամենը մասնավոր հատվածի պարտքային պարտավորություններ	1911.5	2846.4	3684.2
որից՝			
Վարկեր	1045.5	1612.8	1957.6
Առևտրային վարկեր	60.5	74.7	101.9
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	382.2	432.7	644.7
Միջֆիրմային պարտավորություններ	355.7	630.9	897.5
Այլ պարտավորություններ	67.5	95.5	82.3

Ըստ ՀՀ ֆինանսների նախարարության տվյալների՝ ՀՀ Կառավարության և Կենտրոնական բանկի արտաքին վարկերը 2011 թվականի վերջի դրությամբ[26] կազմել են 3568.2 մլն դոլար, որից 2950.9 մլն դոլարը ՀՀ Կառավարությանը տրված վարկերն են, իսկ 617.3 մլն դոլարը՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի ներգրաված պարտավորությունները:

Գծապատկեր 3. Հայաստանի արտաքին պարտքի կառուցվածքն ըստ գործիքների և վարկառուների (2011 թ. վերջին)

2011 թվականին արտաքին պետական պարտքի ներհոսքը կազմել է 320.5 մլն դոլար, որի մոտ 87.2%-ը բազմակողմանի պաշտոնական աղբյուրներից ներգրավված միջոցներն են: Այսպես՝ Համաշխարհային բանկից և Գյուղատնտեսության զարգացման հիմնադրամից տարվա ընթացքում ներգրավվել են 100.7 մլն դոլարի, Արժույթի միջազգային հիմնադրամից (ԱՄՀ)՝ 113.7 մլն դոլարի, Եվրոմիությունից, Եվրոպական ներդրումային բանկից և Եվրոպական զարգացման բանկից՝ 45.6 մլն դոլարի, Ասիական զարգացման բանկից (ADB)՝ 19.6 մլն դոլարի ֆինանսական միջոցներ: Համաշխարհային բանկի կողմից գումարները տրամադրվել են հիմնականում «Զարգացման քաղաքականության գործողությունների II վարկ»՝ 21.0 մլն դոլար, «Փոքր և միջին ձեռնարկությունների համար ֆինանսավորման մատչելիություն»՝ 10.0 մլն դոլար և «Կենսական նշանակության ճանապարհների բարելավման ծրագրի երկրորդ լրացուցիչ ֆինանսավորում»՝ 9.9 մլն դոլար, վարկային ծրագրերի իրականացման համար: ԱՄՀ կողմից տրված 113.7 մլն դոլար վարկային միջոցները տրամադրվել են ECF (58.8 մլն դոլար) և EFF (54.8

[26] *Արտաքին պետական և պետական երաշխիքով վարկերի վիճակագրության հավաքագրման պատասխանատուն ՀՀ ֆինանսների (ՖՆ) նախարարությունն է: Ընդ որում, այս ցուցանիշը հաշվարկվում է հաշվապահական հաշվառման կանխիկ սկզբունքով և ներառում է միայն արտաքին աշխարհից ներգրավված վարկերի փաստացի ցուցանիշների վերաբերյալ տեղեկատվությունը: Տվյալների հաշվարկի ժամանակ օգտագործվում են նաև ԿԲ հաշվարկներում կիրառվողներից տարբեր փոխարժեքներ:*

մլն դոլար) վարկային ծրագրի շրջանակներում: Եվրոմիությունից ստացվել է 36.3 մլն դոլար՝ «Մակրոֆինանսական աջակցություն» ծրագրի շրջանակներում: Երկկողմ վարկատուներից տարվա ընթացքում ներգրավված 41.0 մլն դոլարի մեծ մասը՝ 29.4 մլն դոլարը, տրամադրվել է Գերմանական վերակառուցման վարկերի բանկի (KfW) կողմից՝ ջրամատակարարման ոլորտների, էներգետիկայի և հիփոթեքային շուկայի զարգացման վարկային ծրագրերի շրջանակում, և 6.8 մլն դոլարը՝ Միջազգային համագործակցության ճապոնական բանկի կողմից՝ էներգետիկայի ոլորտի վարկային ծրագրերի շրջանակում:

ՀՀ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱՄՀ ՀԵՏ

Հայաստանի Հանրապետությունը, 1992 թվականի մայիսի 28-ին ստորագրելով ԱՄՀ-ի Համաձայնագրի հոդվածները, դարձավ Հիմնադրամի անդամ: Կառավարիչների խորհրդում Հայաստանը ներկայացնում են ՀՀ ֆինանսների նախարարը (Կառավարիչ) և ՀՀ կենտրոնական բանկի նախագահը (Կառավարչի տեղակալ): Տնօրենների խորհրդում Հայաստանը Բուլղարիայի, Կիպրոսի, Իսրայելի, Մոլդովայի, Ուկրաինայի, Սիդեռլանդների, Ռումինիայի, Վրաստանի, Մակեդոնիայի, Խորվաթիայի, Բոսնիա-Հերցեգովինայի հետ միևնույն խմբում է, որի Կառավարիչը ներկայումս Նիդեռլանդների ներկայացուցիչն է:

Հայաստանի բաժնեմասը, մինչև բաժնեմասերի 11-րդ ընդհանուր վերանայումը, կազմել է 67.50 մլն ՀՓԻ, իսկ դրանից հետո (1998 թվականի հունվարի 30) ավելացվել է և այժմ կազմում է 92 մլն ՀՓԻ:

Հայաստանը ԱՄՀ-ի հետ կնքել է 9 վարկային համաձայնագիր: 2011 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ Հայաստանի պարտավորությունները ԱՄՀ նկատմամբ կազմել են 539.0 մլն ՀՓԻ: Ընդ որում՝ 1995 թվականի «Սթենդ-բայ» և ՀԲՖՄ (STF) ծրագրերի ֆինանսական միջոցների հետգնումն ավարտված է: Բացի 2009 թվականին կնքված «Սթենդ-բայ» և 2010 թվականին կնքված ԸՎԳ (ECF) համաձայնագրերից, բոլոր վարկերը ստացվել են Կենտրոնական բանկի կողմից: 2010 թվականին կնքված EFF համաձայնագրով 2011 թվականի ընթացքում ստացված 35 մլն ՀՓԻ գումարն ամբողջությամբ ստացել է Կենտրոնական բանկը, իսկ 2010 թվականին կնքված ECF համաձայնագրով 2011 թվականի ընթացքում ստացված 37.4 մլն ՀՓԻ գումարն ամբողջությամբ ստացել է Կառավարությունը:

մլն ՀՓԻ

Մեխանիզմների տեսակը	*Համաձայնագրի կնքման ամսաթիվը*	*Գումարն ըստ համաձայնագրի*	*Պարտավորությունները 31.12.2011թ. դրությամբ*
ՀԲՖՄ (STF)	*15.12. 1994*	*33.8*	*0.0*
«Սթենդ-բայ»	*28.06.1995*	*43.9**	*0.0*
*ԱՆՏԱ (PRGF) I***	*14.02.1996*	*109.4*	*0.0*
*ԸՎԳ (ECF) II****	*23.05.2001*	*69.0*	*22.4*
*ԸՎԳ (ECF) III****	*25.05.2005*	*23.0*	*21.1*
*ԸՎԳ (ECF) IV****	*17.11.2008*	*9.2*****	*1.3*
«Սթենդ-բայ»	*06.03.2009*	*533.6*	*350.4*
ԸՖԳ (EFF)	*28.06.2010*	*133.4*	*70.0*
ԸՎԳ (ECF) V	*28.06.2010*	*133.4*	*74.8*

** Տրամադրվել է ընդամենը 13.5 մլն ՀՓԻ:*

*** Կնքվել է որպես ESAF համաձայնագիր, իսկ 1999 թվականի նոյեմբերի 22-ին վերանվանվել է PRGF:*

**** Կնքվել է որպես PRGF համաձայնագիր, իսկ 2010 թվականի նոյեմբերի 22-ին վերանվանվել է ECF (ընդլայնված վարկային գործիք):*

***** Տրամադրվել է ընդամենը 1.3 մլն ՀՓԻ:*

2011 թվականին արտաքին պետական պարտքի հիմնական գումարի մարումները կազմել են 51.2 մլն դոլար, իսկ տոկոսավճարները՝ 50.4 մլն դոլար՝ նախորդ տարվա համապատասխանաբար 46.7 մլն դոլարի և 44.2 մլն դոլարի փոխարեն: Արտաքին պետական պարտքի սպասարկման ծավալներից 32.3 մլն դոլարը կամ արտաքին պետական պարտքի սպասարկման շուրջ 31.8%-ը կազմել է ՀՀ կենտրոնական բանկի արտաքին պարտքի սպասարկումը, ինչը նախորդ տարի կազմել էր 27.7 մլն դոլար: Ընդ որում՝ ԱՄՀ վարկերի դիմաց ՀՀ կենտրոնական բանկը և ՀՀ կառավարությունը վճարել են 12.5 մլն դոլար տոկոսագումար և իրականացրել 22.8 մլն դոլար հիմնական գումարի մարում:

Վերը նշված հոսքերի արդյունքում 2011 թվականին Հայաստանի արտաքին պետական պարտքի զուտ ներհոսքը (արտաքին պարտքի գծով ներգրավված ֆինանսական միջոցների և վճարված հիմնական գումարի տարբերություն) կազմել է 269.3 մլն դոլար:

Աղյուսակ 2. ՀՀ արտաքին պետական պարտքի կառուցվածքն ըստ արժույթների (%)

Արժույթ	2009	2010	2011
ՀՓԻ	65.2	63.9	62.9
ԱՄՆ դոլար	20.7	20.2	19.9
Եվրո	5.0	4.5	6.0
Այլ	9.1	11.4	11.2

2011 թվականի ընթացքում ՀՓԻ-ի նկատմամբ ԱՄՆ դոլարի փոխարժեքի արժևորման հետևանքով Համաշխարհային բանկից (ներառյալ Գյուղատնտեսության զարգացման հիմնադրամը) և ԱՄՀ-ից ՀՓԻ-ով ներգրավված պարտքը համապատասխանաբար նվազել է 4.4 մլն դոլարով և 2.6 մլն դոլարով՝ նախորդ տարվա 21.9 մլն դոլար և 13.3 մլն դոլար նվազման փոխարեն, իսկ եվրոյի նկատմամբ դոլարի փոխարժեքի արժևորման հետևանքով Գերմանիայից, Ֆրանսիայից, Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկից, Եվրոմիությունից և Եվրոպական ներդրումային բանկից եվրոյով ներգրավված պարտքը նվազել է 5.1 մլն դոլարով՝ նախորդ տարվա 13.0 մլն դոլար նվազման փոխարեն: Փոխարժեքների տատանման հետևանքով արտաքին պարտքը նվազել է 7.2 մլն դոլարով: Նշենք նաև, որ հիմնական արժույթների նկատմամբ ՀՀ դրամի արժեզրկման հետևանքով դրամային արտահայտությամբ աճել են ինչպես Կառավարության արտաքին պարտքի սպասարկման ծախսերը, այնպես էլ ներգրավված վարկերի ծավալները:

Աղյուսակ 3. ՀՀ արտաքին պետական պարտքի կառուցվածքը

Աղբյուրը	2009		2010		2011	
	մլն ԱՄՆ դոլար	տես. կշիռ (%)	մլն ԱՄՆ դոլար	տես. կշիռ (%)	մլն ԱՄՆ դոլար	տես. կշիռ (%)
Բազմակողմ	2013.9	67.9	2253.7	68.3	2475.4	69.4
Համաշխարհային բանկ և Գյուղ. զարգ. հիմնադրամ	1274.3	43.0	1327.5	40.2	1403.2	39.3
ԱՄՀ	586.7	19.8	740.8	22.5	827.5	23.2
Ասիական զարգացման բանկ (ADB)	126.5	4.3	146.7	4.4	165.3	4.6
Եվրոմիություն	-	-	-	-	33.6	0.9
Նավթ արդյունահանող երկրների կազմակերպություն (OPEC)	25.0	0.8	28.7	0.9	28.3	0.8
Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկ (EBRD)	1.3	0.04	10.0	0.3	13.7	0.4
Եվրոպական ներդրումային բանկ	-	-	-	-	3.9	0.1
Երկկողմ	952.8	32.1	1045.3	31.7	1092.8	30.6
Ռուսաստան	500.0	16.9	500.0	15.2	500.0	14.0
Ճապոնիա	270.6	9.1	374.4	11.3	397.2	11.1
Գերմանիա	142.7	4.8	132.7	4.0	155.0	4.3
ԱՄՆ	31.1	1.0	29.4	0.9	27.6	0.9
Ֆրանսիա	4.8	0.2	4.3	0.1	4.1	0.1
Աբու-Դաբի	0.0	0.0	0.9	0.0	3.1	0.1
Բելգիա (KBC Bank NV)	-	-	-	-	2.2	0.1
Լինսի հիմնադրամ	3.6	0.1	3.7	0.1	3.5	0.1
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	2966.7	100	3299.0	100	3568.2	100

Նախորդ տարվա համեմատ պարտքի ներկա արժեքն աճել է՝ կազմելով 3138.3 մլն դոլար (նախորդ տարի՝ 3098.1 մլն դոլար): Այս աճը պայմանավորված է որոշ միջազգային տոկոսադրույքների[27] նվազմամբ[28], ինչպես նաև մի շարք նոր վարկերի ներգրավմամբ, որոնք տրամադրվել են արտոնյալության ցածր պայմաններով՝ բարձր տոկոսադրույք, մարման կարճ ժամանակահատված և այլն: ***Հարկ է նշել, որ***

[27] Արտաքին պարտքի ՆՍ հաշվարկման ժամանակ որպես զեղչման տոկոսադրույք սովորաբար օգտագործվում է CIRR տոկոսադրույքը: Այս տոկոսադրույքները հաշվարկվում և հրապարակվում են Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (OECD) կողմից:

[28] Եթե նախորդ տարվա նկատմամբ տոկոսադրույքները մնային անփոփոխ, ապա արտաքին պարտքի ՆՍ-ն 2011 թվականին կկազմեր մոտ 3106.7 մլն դոլար:

որքան պարտքի ներկա արժեքը փոքր է պարտքի անվանական արժեքից, այնքան պարտքի պայմաններն արտոնյալ են, այսինքն՝ պարտքի բեռը փոքր է:

*Աղյուսակ 4. ՀՀ արտաքին պետական պարտքի տրամադրման պայմանները**

Ցուցանիշներ	2008	2009	2010	2011
Տոկոսադրույք (%)	0.8	1.2	1.3	1.4
Մարման ժամկետ (տարի)	33.7	26.7	25.5	26.0
Գրանտ-էլեմենտ (%)	55.3	39.3	31.5	31.6
Արտոնյալ վարկեր (%՝ ամբողջ պարտքի մեջ)	99.0	52.3	62.1	65.7
Հաստատագրված տոկոսադրույքով վարկեր (%՝ ամբողջ պարտքի մեջ)	99.7	65.4	63.6	60.5

** Հաշվարկված են միջին կշռված ցուցանիշների հիման վրա:*

Երկրի արտաքին պարտքի վերլուծության ու պարտքի բեռի գնահատման համար արտաքին պարտքը սովորաբար դիտարկվում է մի շարք մակրոտնտեսական ցուցանիշների հետ հարաբերության մեջ: Արտաքին պարտքի հարաբերական ցուցանիշներն արտաքին պարտքի սպասարկման հետ կապված հնարավոր ռիսկերի բնութագրիչներ են: Այդ ցուցանիշների միջոցով գնահատվում է երկրի վճարունակության և իրացվելիության մակարդակը, ինչը նպաստում է արտաքին պարտքի արդյունավետ կառավարմանն ու առկա խնդիրների ժամանակին բացահայտմանը: Արտաքին պարտքի բեռի գնահատման համար Համաշխարհային բանկն օգտագործում է արտաքին պարտք/ՀՆԱ, արտաքին պարտքի ՆԱ/ՀՆԱ, արտաքին պարտք/ապրանքների և ծառայությունների արտահանում, արտաքին պարտքի ՆԱ/ապրանքների և ծառայությունների արտահանում հարաբերությունները:

Աղյուսակ 5. Արտաքին պարտքի բեռի գնահատման ցուցանիշները և դրանց թույլատրելի սահմանները

Ցուցանիշներ	Պարտքի ծանր բեռ	Պարտքի միջին բեռ	Պարտքի թեթև բեռ
Արտաքին պարտքի ՆԱ/ ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	220%-ից բարձր	132-220%	132%-ից ցածր
Արտաքին պարտք/ապրանքների և ծառայությունների արտահանում*	275%-ից բարձր	-	-
Արտաքին պարտքի ՆԱ /ՀԱԱ	80% -ից բարձր	48-80%	48% -ից ցածր
Արտաքին պարտք /ՀՆԱ*	50%-ից բարձր*	-	-

**Այս ցուցանիշների գծով Համաշխարհային բանկն ունի միայն առավելագույն սահման:*

Արտաքին պարտքի բեռի գնահատման ցուցանիշների հաշվարկի համար Համաշխարհային բանկը, բացի պարտքի ՆԱ-ից, օգտագործում է նաև պարտքի անվանական ծավալները, քանի որ մի շարք երկրների արտաքին պարտքի ՆԱ-ն հնարավոր չէ հաշվարկել՝ արտաքին պարտքի վերաբերյալ մանրամասն տեղեկատվության բացակայության պատճառով:

Աղյուսակ 6. ՀՀ արտաքին պարտքի բեռի գնահատման ցուցանիշները 2008-2011 թվականներին (%)

Ցուցանիշներ	2008	2009	2010	2011
Արտաքին պարտք / ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	196.0	375.3	324.7	307.2
Արտաքին պետական պարտք/ապրանքների և ծառայությունների արտահանում	89.9	232.5	177.8	154.1
Արտաքին պարտք/ՀՆԱ	29.6	60.4	65.3	74.7
Արտաքին պետական պարտք/ՀՆԱ	13.6	37.4	35.7	37.5
Կարճաժամկետ արտաքին պարտք/պահուստներ	35.0	24.9	33.3	45.0

Այսպիսով, 2011 թվականին արտաքին պարտքի իրացվելիությունը գնահատող արտաքին պարտքի և ապրանքների ու ծառայությունների արտահանման հարաբերակցությունը բավականին բարձր է, սակայն 2010 թվականի համեմատ այն բարելավվել է: Արտաքին պարտքի կայունությունը գնահատող մյուս ցուցանիշը՝ արտաքին պարտք/ՀՆԱ, 2011 թվականին, նախորդ տարվա համեմատ, վատթարացել է: Նույն միտումն է նկատվել նաև արտաքին պետական պարտք/ՀՆԱ ցուցանիշում:

Աղյուսակ 7. ՀՀ համախառն արտաքին պարտքի դիրքերը

մլն ԱՄՆ դոլար

	2009 թ. վերջի դրությամբ	*2010 թ. վերջի դրությամբ*	*2011 թ. վերջի դրությամբ*
Պետական կառավարման մարմիններ	**2471.1**	**2743.6**	**2955.8**
Կարճաժամկետ	0.0	1.3	0.4
Դրամի շուկայի գործիքներ	0.0	1.3	0.4
Վարկեր	-	-	-
Առևտրային վարկեր	-	-	-
Այլ պարտքի պարտավորություններ	-	-	-
Երկարաժամկետ	2471.1	2742.3	2955.4
Պարտատոմսեր և պարտամուրհակներ	-		0.5
Վարկեր	2471.1	2742.3	2954.9
Առևտրային վարկեր	-	-	-
Այլ պարտքի պարտավորություններ	-	-	-
Դրամավարկային կարգավորման մարմիններ	**640.3**	**699.8**	**754.1**
Կարճաժամկետ	0.9	0.4	0.2
Դրամի շուկայի գործիքներ	(0.0)	-	-
Վարկեր	0.0	-	-
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	0.2	0.2	0.1
Այլ պարտքի պարտավորություններ	0.7	0.2	0.1
Երկարաժամկետ	639.4	699.4	753.9
Պարտատոմսեր և պարտամուրհակներ	-	-	-
Վարկեր	501.4	563.8	618.7
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	-	-	-
Այլ պարտքի պարտավորություններ	138.0	135.6	135.1
Բանկեր	**864.5**	**1127.9**	**1607.3**
Կարճաժամկետ	346.0	429.5	608.7
Դրամի շուկայի գործիքներ	0.0	-	-
Վարկեր	32.8	73.1	134.6
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	307.7	338.5	460.1
Այլ պարտքի պարտավորություններ	5.5	17.9	14.0
Երկարաժամկետ	518.5	698.4	998.6
Պարտատոմսեր և պարտամուրհակներ	12.5	23.1	5.8
Վարկեր	431.4	581.1	808.2
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	74.5	94.2	184.6
Այլ պարտքի պարտավորություններ	(0.0)	-	-
Այլ հատվածներ	**691.3**	**1087.7**	**1179.3**
Կարճաժամկետ	152.9	190.7	260.0
Դրամի շուկայի գործիքներ	-	-	-
Վարկեր	99.0	157.6	224.9
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	-	-	-
Առևտրային վարկեր	18.8	24.7	28.9
Այլ պարտքի պարտավորություններ	35.1	8.4	6.7
Երկարաժամկետ	538.4	897.0	918.8
Պարտատոմսեր և պարտամուրհակներ	-	-	-
Վարկեր	482.3	800.9	789.9
Կանխիկ դրամական միջոցներ և ավանդներ	-	-	-
Առևտրային վարկեր	41.7	50.0	73.0
Այլ պարտքի պարտավորություններ	14.4	46.2	55.8
Ուղղակի ներդրումներ՝ միջֆիրմային վարկեր	**355.7**	**630.9**	**897.5**
Համախառն արտաքին պարտք	**5022.9**	**6289.8**	**7394.1**

© Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկ, 2012